

«DROSCAK»
REVUE MENSUELLE
organe
de la F. R. A. D.

ԴՐՕՇԿ

№ 8
AOUT
1927
PARIS (France)

«ՀԱՅ ՏԵՂԱՓՈԹՈՒՆՆԵՐ ԳՈՂԱՆՈՒՅՑՈՒԹՅՈՒՆ» ՕՐԳԱՆ

ԿԱԶՄԱԼՈՒԹՈՒՄԸ ԶԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է

Քուռ էր, թէ, անգլիստորգային յարաբերութիւններ խզումից յետոյ, Կոմկուսի ծոցում մտնող առան պատահումն ու շատ անակն պայտար պէտք է մեղմանար և հակառակորդ կողմերը պէտք է միանային՝ պաշտպանելու համար քրաներական առաջին ու միակ հանրապետութիւնը աշխարհումն զիշատելի դրամատիքութեան սաղրանքներէց :

Մական, պատահեց ճիշտ հակառակը. յարաբերութիւններ խզումը Անգլիայէ հեռ գարձաւ մի նոր սղզանշան բնգրիմագիրների զբոսի՝ Պոլիարիբոսի միանումանութեան դէմ : Թրոցքի-Չիտիկի յարձակումներն յաջողեցին բռնութիւններ ու պատիժներ. յազում կրեցր է՛լ տակի բորբուկերն, և ներկուսակցական զբառներ ընդունեց մայրաքաղ մեկը :

Թրոցիկանների և ստալինականների հակամարտութիւնն ու թշնամանքը այնու չուրս են եկել վարիչ տարրերի եւզ չընդանակից և ստալինի ընդունուող կուսակցական համեմատութիւն. վերից վար, նորգրային Միութեան ամբողջ տարածութեան վրա, Կոմկուսը ճեղքում է երկու ներակ մասերի, որոնք միմեանց առում են ծռչելափ, որչափ նրանցից իւրոջանշարքը առում է անցիտալուսանաններին : Այժմ այլևս պէնիմուն միանական կուսակցութեան մասին կարող են խոսել միայն միամիտները. փաստորէն զոյսութիւն ունեն երկու կուսակցութիւններ՝ տարբեր ո՛չ միայն գործելակերպով, այլև հիմնական սկզբունքային ինքրենքով : Զարգում ամանի պէ՛ն, կենդին ձեռակերպը կտորկտոր է լինում ամենքի աչքի առջև, և եթէ յամենումը զեռնիքազորում չէ՛ համազուտաբերից պաշտօնական որոշումներն և Կոմկուսի ընդհանուր ցուցանակը շարունակում է վարազուրիչ բուրբ հատուանները, վաղը, անկասկած, տեղի կունենայ ա՛յլ ևս :

Եւ չպէտք է վարձանայ. այն, ինչ որ կատարում է այսօր Կոմկուսի ներքո, միանգամայն բնական է և վաղուց՝ արդէն զարմել էր անխուսափելի : Արեւականր Կոմկուսի միութեան պահպանումն էր այսչա՛ն երկար :

Յիրաւի, ինչի՞ արդիւնք է Կոմունիստական Կուսակցութեան այս մահացու ճգնաժամը : Կենդին աշակերտները ինչո՞ւ են չուրս եկել միմեանց յօռտուրու : Մի՞թէ Թրոցիկ-Չիտիկի-Ստալին կոմիսարտը միայն անձնական չկամութիւններ կամ լոկ իշխանաունելութեան արգասիք է :

Անշուշտ, ո՛չ : Տաղնապի արժանները անհամեմատ աւելի խորն են, քան առաջին նախաքրից կարող է թաւլ : Նրանք պերպունցապէս կապում են այն ընաւրջման հետ, որին ենթարկեց խորգրային իշխանութիւնը իր զոյսութեան առաջին օրերից մինչև այսօր :

Ի՞նչ է իր՝ էսթեկանք Կոմունիստական կուսակցութիւնը :

Կոմունիստական կուսակցութիւնը համարում է բանուրակային դիկտատորութեան մարմնացումը : Ես այն զգնքն է, որի պիջոցով բանւոր զոտակարգը նւանելու, միմեան և վարելու է խորգրային պետութիւնը : Խորգրային իշխանութեան ու բանուրակային դիկտատորութեան զոյսութիւնը ենթադրում է կոմունիստական շատակակարգի իրականացում : Այս գաղափարների վերացում է արգիւնարկութեան միջոցներ և մեկեր հաստատարկութեան միջոցներ և մեկեր հաստատարկանացում : Այս վերջինի համար էլ անհրաժեշտ է մարդկութեան թնկիտուրը համաշխարհային յեղափոխութեան շրջանի մէջ :

Հոկտեմբերեան յեղաշրջման մեծարկիչութուլեկիները մեկնում էին ինչք այս վերջին նախաքրից Կոմկուսի ճրգոցիքը առում է : Միեմանիայի և Անտոթո-Հուկագաբիայի յեղափոխութեան զարգացման ընթացքը, բանութեան յեղափոխական շարժման անումը բոլոր առաջուրը կերբներում, վերանումը այդ շարժման խորգրային մի մեկ, որն անմիջապէս սղզում է բանուրակային դիկտատորութեան իրականացման — այլ ամէնը ցոյց տուց, որ պիտեւ է արդէն համաշխարհային բանուրակային, կոմունիստական յեղափոխութեան զարաւրջմանը : Եւ ճամաշխարհային բանուրակային, կոմունիստական յեղափոխու-

թեան զարաջընամուծման, երբ գոյունքեան իրականաց ունի միայն բանաբար թիւեր, իսկ միւրոյր զասակարգելը ջնջւած են, կամ ստորագրած թանկութեան, կարող է սպրեւել ու գործել ի նարգէ, միայն Կոմունիստական կուսակցութիւնը: Ա՛յ է կ'զասակարգ և այդ զասակարգի կամքը գործարող մէկ կուսակցութիւն: Գինկատոր բանաբար թիւեր և իր սերտութեան մարմնացում՝ Կոմկուսը — այն ու ջնն Կոմունիստական կուսակցութեան ռաւասանքի:

Արդպէս էլ էր ռազմական կոմունիզմի շրջանում: Կարելի է մերժել անգլոսկոտ կոմունիզմի արժէքը, կարելի է պաշարել նրա դէմ, բայց մի անպակ ընդունելուց լեռայ չի կարելի չճամբել Կոմկուսի ինքնակալական քաղաքակրթութեան թիւեր նեան ողական, ռաւասանում պայմաններ ընտանիս սրջիւնք և անճրածելու: Եւ չէնց այդ պատճառով ստորմական կոմունիզմի տարիներին էր, որ Կոմկուսը ամենին զորաւոր էր թէ զայստիրական բովանդակութեամբ և թէ իր շարքերի թարձեր արմաւազութեամբ:

Մակայն, ռազմական կոմունիզմի նախորդն զոր չէպր՝ անուանական նոր քաղաքականութիւնը՝ պատեհնապառ ու մանածապատ, որ էկաւ վերակոնցնելու գրամատիրական կարգեր ու զասակարգային նակարարական փոխաբարութիւնները՝ նորքէ ծնունդ ու պաղարտ սնունդ տալով մասնատիրական արգիւնքերութեան թուր յոսի կողմերին: Նորոյր իր ուժի մէջ մասն գրամբ: Կելին սուր ձեւեր ստացաւ աշխատանքի ու գրամայինի պաշարը: Սրանց բազաքի ու գիւլի փոխաբարութիւնը, նոր թուրտագրայն ձեւ զուգրնթաց և աւելի խիտ միջոցներով սկսեց յանպարծել և պետութիւնը, որը փաստորէն ստացել էր մի մեծ տակտու-տարիներարեական ձեւարկողի կերպունքը: Հարկերն ու տուրքերը, ներքին և արտաքին սակնուորը՝ անճիթ տասպանարքի անտրութեամբ՝ ընտան մողովրդական անտրութեան փոխ մարմնի վրա: Մասնաւոր նախանետութիւնը անտուրէ և արգիւնքերութեան ընդուտաւանում, որ Նէպոլի շորչիւ մեւց էր թերի զաղաքացիութեան իրատուքը, քաղաքան մէջ մտաւ իշխանութեան նեւ: Բանտը, գիւրացի, արհեստաւոր, արգիւնքարող, աւտորականութիւնը զասակարգերի լաճերը արագորէն նեւանում միմեանցից: Եւ, վերջ ի վերջոյ, խորհրդային կարգերը՝ պանելով նանդեր կոմունիստական անուններն ու ցուցանակները՝ ամբողջապէս կերպարանափոխուելին՝ մասնաւոր սեփականութեան, դրամատիրութեան և զասակարգային պաշարի՝ չիմունքներով:

Նոյն երեսնթիւ և արտաքին յարաբերութիւններ տապարելում: Բանտրական գինկատորութիւնը Ռուսաստանում իմաստ և յաջողութեան նաւանակումութիւն ունէր այն

չափով միայն, որչափով նա կապւած էր նամաշխարհային յեղափոխութեան նարաւորութեան նեւ: Իրքէ նամաշխարհային յեղափոխութեան շքիք, Կոմկուսը, իր կեանքի առաջին շրջանում, ունէր գոյունքեան իմաստ և որոշ յիպոտիրական զեր: Բայց այն պահուն, երբ կոլեքի նամար էլ պարզ գարձան, որ նամաշխարհային յեղափոխութեանը մի զանանցանք է ստիկ, կամ անուան ռւանակաւ է Պ(Յ) տարով, այնու Կոմկուսի ուղքի տակից այս նոյն էլ իւրեց:

Յեղափոխութեան թուր ճակատներում — Բալկաններ, Կերմանիս, Անգլիս, Արիստան — Կոմկուսը կեց անողորմ պարտութիւն և ստիկան լեզաւ քաւել իր ննջ պատեանին մէջ: Կոմկուսի միջնազգային քաղաքականութիւնը զարձաւ ուսական աղաքային քաղաքականութիւն՝ մարմնացնելով վոր մէջ թուրտուական պետութեան թուր վրա յատկութիւնները, միջին աշխարհակալութիւն՝ նակարգելով գրամատիրական իմպերիալիզմին կարծիք իմպերիալիզմ:

Այսպիսով — նախանջ ու անանկութիւն թուր նակատներում, նամաշխարհային յեղափոխութեան յուր յողա շուքից: Սոցիալիզմի կատուցումը վիթեց: Բանտրական գինկատորութիւնը զարձաւ սին պարտանք: Արորդային պետութիւնը վերանեւց գրամատիրական պետութեան: Մասնատիրական տարրերն ու զասակարգային նակատարութիւններն անանք ներքը, նեւանդական ծրարները՝ դուրսը: Եւ սուրբը ի վերջ Կոմունիստական կուսակցութեան մեմատիրութիւնը: Ամէն բան փոխեց, անխառն մնաց միայն Կոմկուսի քաղաքական սերտաստութիւնը՝ ընտան ու գունչիկ, որ իր կրունկներն տակ ստորում է վերականգնող կեանքի կենսական միջեւը:

Այստեղ է աղբիւրը Կոմկուսի տաղանայի: Կեանքը պահանում է նրանից քաղաքել նասարակական յարաբերութիւններ յոր ձեւերին, Նաչէ աննէ անտեսական նոր պայմանները, նոր զասակարգել ծնունդը, իսկ նա յամտում է մնալ չին գիրքերի վրա և երկաթով ու կրակով պահել մի էլ իշխանութիւն, որ վաղուց կորքել է զուստեան իմաստը: Իշխանութեան պահպանումը դարձել է ինքնանպատակ:

Այս աննէր, սակայն, չպէտք է նանն այն եղաքակցութիւնը, թէ, իբր, Կոմկուսի ներք պաշարող կողմերից որեւ մէկը նպատակ ունի, կամ աւարկութիւն ի վիճակի է դուստնի կեանքի նոր պահանջներին: Ընդունակաւալը, ոչ Պոլիտբիւրոն, ոչ էլ ընդդիմադիրները ընդունակ են քաղաքականորէն նախաննիլ այնքան, որ կարողանան ընդուտալ դնալ կեանքի նոր թեւաղաքանքներին, սպասազգի, երկիրը բոյնելով անտեսական ու քաղաքական կապանքերից: Ո՞րք կամեանք էլ, շեն կարող, որովհետեւ այն նակապակ է

իրենց բովանդակ էութեան: Տաքնապր կարող է լուծուել միայն զազաբական ու զազաբացեական ազատութիւններէ վերականգնումով, այսինքն՝ Կովկասի զազաբական տիրապետութեան վերացումով: Հնարաւոր է այդ, կարող է աշղպէս վարել ըսկէնկիկան սրէն հատում: Ի Հարկէ, ո՛չ Ալխարձի երեսին չի կղել զեռ մի հատիկ զէջոք, որ իշխանութեան զլուխ կանգնած զիրատար ոչմը անսայ բանականութեան թելադրանքին և յոժար կամքով շարժարէ իշխանութիւնից:

Կովկասի պատակաւորք արժէքաւոր է մեզ համար սոսկ իբրև ցուանիչ, սրն ամբողջ

մերկութեամբ երևան է թերում այն այլևս ո՛չ մի աւարկութիւն չիբրցնող փառոր, թէ Լեւնինի կուսակցութիւնը՝ զայս առ յայն կուսակցով ժողովրդական կենդանի մարմնից՝ շատու ու կազմալուծուած է, թէ՛ խորհրդային իշխանութիւնը կորցրել է այլևս զդոյսութեան ամէն իրաւունք ու ճարտարութիւն: Ստալին թէ Խորցիկի՝ ժողովրդի համար ողջ մէկ է: Խորհրդային իշխանութեան տազնապր, ուչ կամ կանոխ, կր լուծուի ո՛չ թէ Կովկասի կուսակցական սարձաններում ու նրա կամքով, այլ Կովկասից զուրս և հակառակ նրա կամքի: Այս է իրերի երկաթէլ արամարանութիւնը:

Վրաց մեմբելիկութեան տագնապը

Վերջապահ ընթացողներ զիջ անգին կը կարգան Վրաստանի ազգային կուսակարութեան նախագահ ու վրաց սոցիալ-դեմոկրատայի յայտնի պարագլուխ Նոյ Զաքարիայի և Նոյն կուսակարութեան նախարար ու Վրաց Սոց-Ռեւոլ- կուսակցութեան զեկամարներէջ մեկէ՝ Նոյ Թամիշիլիի գրութիւնները:

Նոյ զգութիւնները անեն հրահանգի բնոյթ և ուղարկած են եղել երիտասարդ մեմբելի գործիչ Թվան Կարեանիէ մեղքով ի գործադրութիւն Վրաստանում: Կարեանին ձերբակալել է սահմանադիրը, և իբ մօտի ըստը թղթերը անցնել են Գեպուէի (Ղեկա) մէջը: Գրաւան թղթերի մի մասը արել է հրատարակութեան Մոսկուայի Վոլգինտան և Թիֆլիսի Ղարաբա Վաստակա և այլ թերթերի մէջ:

Այդ թղթերի հրատարակութեան առթիւ Վրաստանի Կովկասի զարտաւար Մ. Կարեանին զրել է մի յուշանշարք, որի մէջ երկարօրէի ցրաւում է վրաց մեմբելիկերի վարած զազաբականութեամբ և ներքին-կազմակերպական ինդիքներով, իբ յուշանշարում Կարեանին առաջ է թերցում մի շարք Շտալըրքրական փաստեր ու կտորներ վրաց մեմբելի պատասխանատու գործիչների գրութիւններէ, որոնց տալիս է, ի Հարկէ, իբ՝ ըսկէնկիկան ձեկնութիւն ու զեռնատութիւնը: Կարեանի արձարած մտքերը արանքին շանկանտութիւն չեն ներկայացնում, զայց տաւած փաստերն ու հատուածները չեն կարող զարկել մեր ու շարտիկները: Նրանք արժէքաւոր են մի զարկ անկանակներէջ:

Նախ՝ նրանց ջոյց են տալիս կատարեալ յասակութեամբ, թէ զազաբական ինչ շերտարարմանը զոյսութեան ունեն լրաց իրականութեան զէջ, զազաբական և թեկարային է նշ Հարցեր են յուզում մեր Հարեաններին, ի նշ գործիչաներին են Հեռուում նրանց, ի նշ Հասականութիւնների Հեռ են կարգում իրենց երկրէ ճակատադէրք, ի նշ ուժերն են պոծակցում, ինչի են ձեռում, ի նշ է երկրի ու ասարացութեան փոխարտներութիւնը:

Ոչխորոյ՝ նրանք երևան են թերում վրաց պատասխանատու զեկամարներէ կարծիքներն ու գործերը Կովկասի միւս ժողովուրդների վերաբերմամբ և գործնալ կատարելու յասակութեամբ պարզում են այն եռայր ստախեանի ետակած զազաբականութիւնը, որ

վրաց մեմբելիկերը շարունակում են վարել իրենց Հարեանները նկատմամբ:

Վերջապահ, նրանք ցուցադրում են այն խորունկ ու հեռանկարին տազնապր, որին մտածում է այսօր վրաց սոցիալ-դեմոկրատներն և, յասակապէս, նրա վերին խաւերը: Ըս թէն ժողովրդական պարծնում է, թէ ամբողջ խորհրդային սարմանութեան լրա միայն մեր կուսակցութիւնն է պահել իբ զդոյսութիւնը, զայց հրապարակում երկրորդ Հաստատում են անտարեկէլ փուսկանութեամբ, որ աներ կուսակցութիւնը խաղաղում է չեմոպին:

Վերջին ինդիքին մեք կանչաբազարանք Հանգամանորէ, իսկ առ այժմ՝ մի քանի խոսք առաջին երկու կէտերի մասին:

ժողովներս - Թամիշիլիի գրութիւնները այնքան ըստմանողմանի ու պարզ կերպով են ներկայացնում զերկիւնը, որ առանձին ձեկնութիւններէ հաղի թէ կարիք գրացալի: Մի կէտի վրա, սակայն, կուզինք ասանձնապէս հրաբերել ընթացողք ու շարտութիւնը: Ժողովանիսն զրում է անցրաց սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութիւնը հանդիսանում է թանրոքական և ազգային կազմակերպութեան, որ անք է արձել մեր սողի պոչաբի պիտարի շիջողի - նա զարկէ միակ սղանալուն է, որի շնորհ համոզարել է ժողովրդի հոպիտր անկուսակցութիւնը: ԳՄԻԻ կուսակցութիւնը զուրս է զուին իրտի սոցային շարժման զեկամար: Այսպիսով, նա իրտի կուսակցութեան է աքի, ինչ որ մտոյց յայտնի էր անկէջին, զայց ինչից վրաց մեմբելիկերը ոտքով-անքով յաւատարմ են միւս, այսինքն, որ վրաց սոցիալ-դեմոկրատական ազգային կուսակցութիւնը է, պաշտպանում է համալրացունակ ազգային դաս: Կովկասեան կեմբելի ճառք մարտի կը չիւնէ, անուշաւ, որ վրաց սոցիալ-դեմոկրատային և Շ-Խոչակցութեան պոչաբի ճանրութեան կենտրոնը Հեմց աչը ինդուլում էր: մինչ զայնակցութեան պիտուել կէն, որ վրաց սոցիալ-դեմոկրատան ոչ առկի, ոչ պատես վրացական ազգային կազմակերպութեան է, որը միկապակաս իտեքերի և դատակազմային պոչաբի զեկամի առկ համադրացական ազգային նպատակներ է Հեռանկարում, վրաց սոցիալ-դեմոկրատները վրայում ան զարտնում կէն նման ձեբարցումի համար և

Երզում-պատու լինում, թէ իրենց ժողովրդին մի-
ջազայնականներ են, թէ իրենց պատկերովը միայն
միջազային բանառութեան զատակարարչին զատել են
և թէ, յնչ-անհատակ, յունակներին են է, որ հա-
մազային զազափարներ է սնուցանում ու բանառու-
թեան միջազային նակատը պատում :

Պէտք կայ ասելու, թէ որքան կնոջ էին այս
Հասարակացունները և թէ, իրապէս, ի՞նչ արեւջ ունէր
վրայ մենչեկների միջազայնութեանն ու զրասա-
կարգային պայտքը :

Ռուսական յնգախորհրդները յետոյ երանց աշխու-
հարգարակ ենան իրենց իսկական դէմքով, իբրև վրայ
ազգային-յնեկրմարական կարգանքարութիւն և այսօր
էլ շարունակում են այդ դիմ: Բնու զատակարարչու-
համար չէ, որ ճանաչուած են այդ փաստը: աշո-
պու էլ պէտք է լինէր և այսօրայն կայտութեանը ակնի-
քական է, քան այն, որ կար ՅՕ տարի առաջ, իբր
ժողովրդականութիւն ու Ռազիւզիկները մեկնազայնու-
թեան խաչայով՝ կարգանքում էին վրայ ազգը և
վերակաշնում վրայ կարգանքիկառութեանը: Վրայ մեն-
չեկութեան պէս համարողըրգական մի կարգանք-
արութիւն չէր կարող կրուած արդէ միջնամարտից և
պարտ է ու բնական, որ նա զնկարարը զեր և կու-
տարում Վրաստանի ազգային պաշտպանութեան գոր-
ծում: Անարարն ու անբնականը սերտում է այն ժա-
մանակ, իբր յնեկրմարական զատանքը ունեցող
ժողովի իրենց ազգային բարբորութիւնը աշխատում են
ապահովել ուղեղների բանգրով և սարկները արհմոմ-
վարտ այն չէ, որ վրայց մենչեկները ազգայնէր ու
հայրենասէր ժողովի են: վրայց այն է, որ երանք
մտածում են Միայն իրենց ազգը ու Հայրենիքի շունչ
ժամին և պատրաստ են զոհարելով: ուրիշ ազգեր միայն
թէ իրենց ազգային նպատակները կրողներն են: Երա-
նով երանք ու է միայն զատանքում են յնեկրմարու-
թեան պէջ՝ պազափարին, այն ժողովրդայնութեան տար-
րական ուղեղանքներին:

Եւ այս, զժրտախորհրդ, փաստ է: Անս թէ ինչպէս
է յնգախորհրդ ժողովրդական վրայիների զազաբանութե-
թիւնը, էթէ Ռուսաստանի ներսը առաջ քան շարժում-
ներ կամ տեղի ունենալ պատճառով: պատճառներ
գնչպարմ Վրաստանի զերբը պարզ է: Նա, ինչպէս և
առական բուր ժողովրդայնները, քանակում է Մոսկ-
ուայի պատուութիւնը, իսկ իսկ իսկ իսկ իսկ իսկ իսկ
սնչպարմ ժամանակութիւն չէ ունենալ և կր լինի
չկարգ, քանի որս Հնանակարը վերջնականակն չէ
պարտքի Եւ սպայ միայն ազգը մտնում է Ուկրաինայի
ազգային շարժման շրջանակների մէջ և սկզբնակնի-
ների ու այլ ազգերի հետ կար է զլուծ մեկնխոր-
տախի դէմ: Նա մտնակում է, որ ժողովրդական ուղարմ
է սարկել արհմոմ պատակի իր ժողովուրդը: ուկրաին-
ցիները և ուրիշները թող կրուեն մեկնխորտանների դէմ,
արհմ թափան, իսկ վրայիները կր մտն չկարգ ու կր
միայնեն երանք մնող իրանք նրանումները:

Նայք մտնողութեանն ու զազաբանութեանն կր
էլ իրարը և ՅԵԹԹ. ապտարութեանն ժամանակ: Աղբու-
տամբութեանց թէլ առաջ, ժողովրդական գրում էր:

Անպէսպի շրտախորհրդ, մենց պէտք է պարզ պատ-
կերպում անենանց մեր զաշխակցներին մտնին:

Աղբրեանը զազաբանական տեսակեանց վտանակէ զուր-
թէր պայ: նա առաջինը կրտիրքը թուրքերին, ապա՝
ուսաններին: Աղբրեկկայտի նակատը նա կրուե անգամ
պատկը: Աղբուրական տեսակեանց ուղբրեկկայտը
քանկայի այդ չեն ներկայացնում, իսկ այստամբու-
թեան գործում իճանայի են իրենց անպարութեանը ու
չեքոտութեանը: Հնանարար, Աղբրեկկայտը չենց սկըր-
րից պէտք է ստեղծել մի արմարի գրուրական կենտ-
րակ, որը այդ կրտարական կրթը շերտնէ գործն
տարրի շղչանարը պայտքի նամար:

Այսպէս դեմտակայի իր զաշխակցներին՝ ժա-
րանկան պատկերում է, որ զատային շարժումը անեն
լինականներն ու Աղբրեկկայտը: Միայն զարկել յետոյ,
կր երանք կը զրուեն Ռուսաստան տանող նամապար-
չները և երանք ապարդգ գալը կը լինի կայտակ, մէ
ժամանակ շրտարարը կը գայ և Վրաստանը ու երանց
գործութեան կուրարիք իր գործերն:

Թոյ ուրիշները պատամբում, արհմ թափան և
քնն ուսաններին: էթէ յաշողանց, Վրաստանն էլ կը
միանայ, էթէ շարժուան, առաջողը կը լինեն ուրիշ-
ները: Վրաստանը տեղից չէ շարժել:

Ի նչպէս է որակում շունք զազաբանութեանը,
պարկելու նամարութեան մէլ — թողնում ենց որտ-
չէ իրենց՝ մենչեկներին: Պարի արմանաղբրեկ,
սակայն, — իտրտանց ցառով — որ այս դէպքը կարկի
չէ երանք վարան զազաբանութեան մէլ, և արքիւն
ձեռքով կրտիք շարժանակ Հանելը բաւական կարողը
սեղ է թողնէ և, ըստ կրտային, շարժանկում է թողնէ
վրայց մենչեկի պտեղից գործնակարարի մէլ:

Յաւանակական է և մի ուրիշ կողմ: Ն.Յամբրեկին
չբաւականում է կարցեմակին: Երբեք սեղանկութեանն
բով Նոյնիտու-Դիմարտանների կուտակութեան իրան
թող և Վրաստանում) և շունչ կենտը: կոմիտե:
Պետ է ստիղծել Որս իսմար կենտրակ, որ սա ոյժ տայ
Աղբրեկկայտի և Գովարտային: Եթէ այդ կենտրու-
րիւն տեղի կարկի շննի ստեղծել, առաջինը քեզ
ժամ:

Նոյնիտու-Դիմարտու կուտակցութեանը վրայական
անենն պատկերակցական ու շունչ կարցեմակութեանն
է, վրայց պտեակամութեան և զրտամարը զատերի
զազաբանութեան և շունչի արտապայտը: Եւ ժողով-
րդան ու Ռազիւզիկին յանձնարարում են իրենց ներկա-
յացողչին կարգանքարի իր կարցիք այս կուտակու-
թեան կենտ: կոմիտե: Աղբուրեկիմեկրտարան վրայց
բուրտարարի և կուտակաների կարգանքարի
գերում — կարկի՞ է կրտակայնի ակնի տարբերակ
պատան: Որոշ գործնակարարի, որև և թանկացեալ
նպատակի Հնամարտ լինելու նամար գործնակութեան
նամաստեղ զարկութեան ունեցող նամար կարծանքարի
կարգանքարութեանն Հետ — այդ գեր նամանակ է:
կարկի է ապարիք զրա դէմ, ինչունն կամ մերթել,
սակայն, և տարպիս մի ընթացը սերտական ու տար-
բնակ չէ: Բայց որ մի յնեկրմարական կուտակութեան
յաննե ասիկ նամարիկրմարական ու Հակաշարժար-
կական, Հենց ինկարից մանակ զարու զապարտում են
կարցանքարութեան նամար ժարժութեան ստեղծել, որ-
կուտական կերպով նրա գործութեան տեսականացնել —
այդպիսի գործնակութեանն ինտ իսկ վրայց մենչեկ-
ներին պէս զազաբանական նամարանների կարկի չէր

պատել: Եթէ Ժողովանքն ու Թաճիչէիքն կարող են Վրաստանում Գլխաւորի կուսակցութիւնը կայտնելը, ինչո՞ւ չընտանաւ, որ նոյն մենչեիկներէ մէկ ուրիշ խմբակ էլ արտասահմանում ըրչեիկներու մարմիններ կայտնելայի: Այս հանապարհ իրտա ստիճանն է և շատ հեռուները կարող է տանել: Արեւելայեցեք մի ըտէ՛ք, որ Դաշնակցութիւնը Հայաստանում Թաճիչաւորներէ համար կենդանութեան մարմին ստեղծել — կարո՞ղ էք երեսուկայն աչազգիի անհնձեթեանով: Ժողովանքն և Թաճիչէիքն կուսակցութեան մէջ եման բանքը համարում են քննական...

Եւ, թերեւ, հազարաւորէն այդ երեսուցեք տեղանքն էլ արտերկրայէ չէ: Հայ երեսուցեթեան մէջ, որմնուպէ համար, չկան իրար որէն գլխաւորաց կուսակցութիւններէ մէկէ միացնող որէն կայ: Միշտնա վրացիներէ ծառ աչազգն չէ: Վրացական կուսակցութիւնները, անհամարապէս սկսած միշտ մայրաքաղաքի մէջ, հակասանք, յանախ, բուռն հակամարտութեան ու թշնամանքի, ունեն մէկ ընդհանուր սրբութիւն — վրացաբիւնն է այդ: Վրացութեան գաղափարը միացնում է նրանց բոլորին: Վրացի բուլշեիկն էլ երեցեան շովէն է, որքան մենչեիկի կամ նացիոնալ-դեմոկրատ: Վրացի բուլշեիկն էլ անորոքն է Վրաստանի ու վրացութեան գաղափարով, ինչպէս և մենչեիկն և ազգայնականը: Այստեղից էլ այն երեսուցեք, որ, յանախ, սահմաններէ աքն ու՛ մարի, բուլշեիկն ու մենչեիկն, մենչեիկն ու նացիոնալ-դեմոկրատն որմէն թիւում են և միմուկը մտած է գտնա վրացութիւնը: Այս տեսակէտից Հայաստանում իրտուռնք անի յայտնի մենչեիկ գործիչն է Ժողովանքի կուսակցութեան փոխ-ընդաւարտ Կր. Լորդգիկուսիկնէն, երբ գրում է բուլշեիկներէ բանակի անցան իր մի ընկերոջ՝ Լեւոնույ վերին տասնեանի ընդորոշ ազգայնը: «Մո՛ւ, ի հարկէ, վրացուք ի վեր գրովումս ու գրգռե հմ բուլշեիկներէ սխուռ Հայեցեցընդից ու գործերից, բայց գիտեմ և այն, որ Գիբանուլը, Լենինն, Ժողովանք, Ձեւէիսէ, Ծ. Մարտիան է (Թո՛ղ Վեր-գրվան ո՞չ գու, ոչ քո նոր ընկերներն ու բարեկամներն, ոչ էլ նմ ընկերներն ու բարեկամներն, թէ և երկու բանակն համար էլ այդ կարող է թաղ աղարծն-կուտութիւն)։... Սերգո Օրջնիկիկն է և (ինձ համար Թուղուսիկն) Վալէկո Քուզնիկն և (ինձ համար անմուռ-նայիկն) Նոյ Խոմերիկիկն, Երանդ բոլոջը, գտածական հետախնարում, ընկերային ինչպիսիներէ ստեղծարն, կր ներկայանան գուրս կնամ միեկուն բանակից, իրր կուսակցութեանը միեկուն ներկի... Երան բոլոջը, վերջին հաշուով, կենդանուն իրր միեկուն ընտանիքի սեղաններ՝ ընկերային ինչպիսիներէ ըլլանումս։»

Լենինը, Գիբանուլիկն և ուրիշ ոչ-վրացի սնունդներ չէնտանալութիւնն յայտնը, ի հարկէ, հակա նշանակութեան լուսի: Ժողովանքն էլ, որ Ժողովանքն, Քուսակցութիւն-Ստալինը, Մարտիան, Ձեւէիսէ, Մարտիան, Օրջնիկիկն, Երանդիկն և Մոմերիկիկն ամենայն ընտանիքի սեղաններն են: Եւ այդ Հարեքաւոր ու Հայաստան վրացի սպասեցիները — ինձ Վրաստանում թէ արտերկրայէ մէջ, ազգայնական թէ մենչեիկ — այդ Ն. Կիբանուլիկը, Գեյշեիկիկները, Մալու-

իալեիկները, Թուրամները, Սէյր Դեղարտիանները, Քիզասանները, Վեշապիկները՝ Երանդ բոլոջը էլ աչազգն մտանում է, որ անպիտարիչը. իշխանութեան կողմը: — Ժողովանքն ու Օրջնիկիկն ամենայն ընտանիքի սեղաններն են և Վրաստան վերաբերմամբ նոյն գործն են կատարում:

«Մի թէ, ըզայնացած պատահարում է Լորդգիկուսիկնէն կարեւորին, անուանակ տիրակառութիւնը արտասայտում է նրանով, որ խորհրդ. պետութեան զինամարտը ոչիք հանդիսացող կամուխնական կուսակցութեան և Վրաստանի կենդանութեան և սեղանական պետական մարմիններէ գործն արտած են արտակապի վրացիներ: Թէ, զուցէ, Օրջնիկուսիկն, ըլլանում, Մարտիանէն պակսւ Վրացիներն են պակսու են սիրտն իրենց աշխատանքը վրացի ժողովրդի, զան, անկը, Ժողովանքն, Մարտիան և Թաճիչիկն: Մենք մտածում ենք և պետում ենք ճիշտ հակառակը... Բուլշեիկներն իրենց զինովական անհատական ջոջ տան, որ Երանդ ընթր և անկենք կերպով ներքան են Վրաստանի աշխատանքը գանձաններին: Եւ իրրկ աչազգեք, ա՛ւա՛՛ աչազգեին մշտնայի՛ք զարգացում, վրաց թաղարին, զեպարտում, զպակուսութեան մաղկում, սինձայի ստեղծում, Հրատարակութեան ան-նարկութեան թիւը: ... Եր գործութեանը Խորհրդ. Մի-ութեան մէջ կրկնորոշ հանդիսացող Ջալու երեքտու-կային իրտեղանցում... Իրտի անի հակայական կերտարակային կենդանութիւն, նոր գործանքներէ կուտացում, կերպարտական բարձր մշակութի գար-կացումս:

Կարեւորին, սեղանու, իրտուցի ունի: Վրացի բուլշեիկները ազգայնը վրացիներ են և անկ բանից ստալ՝ Վրաստանի ու վրացութեան շահի մասին են մտածում: Սակայն, սակայն վրացի բուլշեիկներէ ան-նական յանակութեանը, խորհրդային իշխանութիւ-նը Վրաստանին ու վրաց ժողովրդին, ազգային անա-կիցեք, քննքը արեւորի չէր, որպիսին ուրիշ որէն իշխանութեան տակ կարեիկը նոր ստանալ: Մեր խոքը ազգայնացումն մտան է, գրածութիւններէ ի ստաց-վածութիւնը ազգայնացումը ստեղծու ալն հետաւորը, որ հակայական Հարստութիւններ Հայերից փոխանցեցին վրացիներին: Թե՛կիսիս ներհանական ու մշտնայիկն Հարստութեան խորը մտար ստեղծ Հայերից և որպէ վրացիներին և այժմ ծառայում է վրաց ազգային շա-կութի ու ստանութեան արդին: Իրտուցի ունին վրացի բուլշեիկները՝ պիտեղում, թէ իրենք անի սո-գասեր են, զան մենչեիկները:

Անկական, վրաց մենչեիկութեան ազգայնի մէջ աճական զոր է գրտում հեղ աչա պարտական. վրացի բուլշեիկները գրտուողին իրտանցումն են այժմ, որ կողմում է նպաստող վրացի մենչեիկներէ: Գաւնուլ վրաստանը արտերկրային Միութեան մէջ վրացի բուլշեիկները նախատում են անբացելի նրա ստանա-կան կիսերը, գորգացեցին ազգային մշակութի, պի-տանալանքը ազգայնական կերիքը, վրացացին Հնա-նարային կնարի բոլոր ճիւղերը, ուրիշն՝ ստանալ արտարքն մենք մտար ստալու: Վրաստանին սուլ անկա-պետականութեան բովանդակութիւն: Այստեղից աճու, բջիտում է այն, ստանին Հայեցեցից արտերկրային կր-

*) «Заря Востока» 5 июня

ույթի, որ ամենապարտաւորաբար տարրերը Արատու-
 1 ու մ իրենց կոչմանն են յայտարարուել խորհրդա-
 յի իշխանութեան, և այս վերջին, իբր, համարեալք
 է, տես մ գրու յի ազգայնիւնից շտաբի մէջ: Գա-
 տաւարութիւն չէ կամ միայն ճշկայի բոնութիւն-
 ներ վ կարելի չէ յայտարարել այն սակց վերջումն ու
 դատաւարութիւնը, որով յիշուածները Բարգաւաթի
 ու Յամլի ինկի որս: Թիւնները վրաց Հասարակութեան
 յան դու իտալիկ կոչման Բարգաւաթ-Յամլիկին
 1 զ ս այ նպատակն զիմ յարգութեան այնպիսի զուտ
 սպասելի կոչմաներութիւններ, որպիսին են վրաց
 դր: յնչի միտքներ, դիտարկումներ և ուսուցիչնե-
 րը՝ վրաց համայնարարն տեսուի և յայտնի սպասելի
 ճատախառնիքի յիտարարութեանը, վրաց անկուտակ-
 ցելու: զիտարակութեանը, վրաց հզօրեակներու-
 թիւը և այլն:

Որոչ զպարտաւոր տարու համար վրաց ազգայնու-
 րանքն ժամանակն մասին առաջ սեղանը նուղ-
 արանքանութեան բարձրից մի քանի կտորներ:

Բարգաւաթի և Յամլիկինի դրութիւնները հրա-
 տարակութիւնը զուղարկելու համարացական Բար-
 կնիցիական համարութեան 121-27 յանդի, որը
 դրասելն ես և այլ դրութիւնները վրաց եկեղեցուն և
 եզակարակութեան վերաբերող ժառանգով: Ընդունա-
 ւած քանակն համարումաբ զվնասակարէն յա-
 տարարում և, որ վրաց եկեղեցու ներկայացուցիչները
 ոչ մի կողմ չեն կարող ունենալ հակախորհրդային
 կուսակցութիւններ և խմբերի շեւ և զատաւարութեան
 են նրանց դրոները, որոնք կուղարկեն Արատուսին և նրա
 դաշնակից սպառ: Թիւնների իտալաց կեանքի զէմ:
 Եւրոյ եկեղեցական համարումաբ չի կարող ուղար-
 ցութիւնը զարմանել մասնույի մէջ գեանկուսակցու-
 թիւնների վրա, որ վրաց զարգացական տարադրները,
 Ն. Բարգաւաթի և Ն. Յամլիկինի դրութեանութեանը,
 ներկայացուցիչներ ունեն Հումմի պայտի և Քէմիքը-
 ղիքի սարկղիկուպտի ժառ: Համագումարը փնտրական
 կերպով յայտարարում և, որ վրաց եկեղեցու սրտա-
 խնայուած զեմերը ոչ մի յանմարտութեան կամ
 լիարարութեան չեն տակ վրաց տարադրներին Հումմի
 պայտի կամ սակարկական կեկեղեցու շեւ որեւ քանակ-
 ցութեան փորձու: Համար, ինչ կէ՛լ Նամ փորձերը նպատ
 և յիւնին վրաց եկեղեցու ներկայացուցիչներին որեւ
 մէկի կոչման, համագումարը հակադրում կը ինկը
 որտեսակ նրան վրաց եկեղեցուն: Վրաց եկեղեցին
 եղչի և միտում և նշարթա ուղարկաւ արեւեան
 եկեղեցի, սպասուածում և իր անկուտակութիւնը (ստա-
 կնիքախառն) բարձր ուրիչ եկեղեցիներին և իր նմանոր-
 ւում որեւ փորձութեան մտցնել ուղարկաւ եկեղեցու
 որտեսութեանը մէջ: Միտումական վրաց ուղարկաւ
 եկեղեցին, որ իտալացութեան և արտազում, ոչ մի կէ՛լ
 պոյ չի կարող հաշուել այն փաստի շեւ, որ, իբր թէ,
 Հումմիական և անկուտակ եկեղեցիներին զեկակար-
 ները կապ են Հասարակակարտարարային խմբերի և
 կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներին շեւ, որոնք
 նպատակ են դնում խմբարկել վրաց Բարգաւաթի իտալաց
 կեանքի:

Որոչքի քանակը ստուգելու են համագումարի
 յայտարար շարժարդիւս Թրիտաւաթը և նմանապէս-

Թեան անցածներ՝ Բարգաւաթի շարժարդիւս Դարձը,
 (Ինչեւ եւ. Ուրբեյին, Գարսին Գառուտի, Յակար
 Արատուսին):

Ն. ի Կարէ, միայն կերպարաններն ու բարձու-
 ազարակները չեն, որ յարում են ազգայնական
 զարգացականութեան վարող յուշիկներին: Երեսուտար-
 ցութեան և աշխատարարութեան որոշ մասն է՝
 սպարաւան տարու Արատուսին զարգաւորում սկսում է
 երես զարմանել իրենց զեկակարներին ու թիւնը զեկե
 յուշիկները: Գրան նպատակն է և այն, որ վրաց
 մէկեկները, շարձի միջազգայն անկուտակ պայ-
 մանները, չեն կարողանում հակադրել յատակ, գործ-
 նական և իրականացման Շարժարդիւսութիւններ ներկա-
 յացող զարգացական Բարգաւ: Հակախորհրդային իտալ-
 արական Եւրոպական կամ Ալիտա-Միջազգային, որոնց
 վրա յիշում են վրաց մէկեկները, Արատուսին հա-
 մար շարժումի կարծան չեն այսպէ և չեն որդարում
 իրենց Հայրենիքի սպասուած շարժարդիւս, որոնց
 Լրանք զերտաւում են այդ ազատութիւնը փնտրել
 սարկ պատմաններով խորհրդային իշխանութեան
 տակ: Եւ այնպիսի սկանաւոր մէկեկները, որպիսին է
 ժիշ վերս յիշում Գր. Լորդկիպուրեթին, կամ կեանք-
 կոմիտի անցած Սեդր Դեկարտուսին՝ այդ ճանապար-
 ւում են աշխատում իրականացնել մէկեկներն Բար-
 ցը:

Հակակայն է, որ նման պայմաններում տաղանայր
 մէկեկութեան շարժարդն առանձնապէս ուղբ շեւք
 է տանում: Այստեղ մէկ կտակ կարեւորն այդ տաղ-
 նայր մէկ փուլի վրա միայն:



Վրաց մէկեկներին ներքին փոխարաններութեան
 ներքին մասին յայն յայտարարութեան մէջ, ընդհանրա-
 պէս, շատ թիշ բան է նշարկել: Այս տեսակետից նրանց
 շատ յայ են տանում իրենց զարձր. տան կեպար զուր-
 չին համում: Բայց և միշտուս միտումակն այս մասն-
 նակ, Հարցարարն են զայն որոշ փաստեր: Վերջին
 տեղեկութիւնները վերաբերում են Բարգաւաթ-Իտալ-
 անիկ հակախորհրդային, որի վրա քաւական յայն է
 սկսում Արատուսին կոմիտի զարտաւարը Մ. Կարեւա-
 նիկ յայտանաւարը: **

Վրացի իտալում կը այդ հակախորհրդային ժա-
 պին Ատում էին, որ իերեւելին, ինչպէս և ստալները
 Ջիւրիէն, զիմ է եղել 1921-ի սպասումարութեան, որ
 նա յուսահատուած սրտառուճանի դիտաւարական
 գործունէութիւնը ու Արատուսին անկուտակութիւնը վեր-
 ականակներու Շարժարդիւսներից՝ հեռացում վերա-
 դաւում և զիպի Ետեսուտան օրէնադրական և իր
 հայրենիքի սպասութիւնը կարգում է Ետեսուտան զե-
 տերարարիսին շեւ: Ատում էին, ինչպէս — և
 շարժանկում են Հասարակացն — որ վրաց մէկեկ-
 ների ներքին Հակախորհրդային ու պատակումը
 այնքան իտալացի է և զգոհուածութիւնը Բարգաւաթ-Յամ-
 միւրիկի զարգացականութեան զիմ այնքան բուն և:

* «Հարս Восток», 30 июня.

** «Հարս Восток», 3 июня.

որ պայթումն աշխատանքներն է: Որն է նշան, որն է սխալ այս ամբողջների մէջ, — զժամը է սակ: Անհերքելի է միայն, որ քաղաքի յաջող տարածություններն են Լազար Սոցիալ-Դեմոկրատիայի վերին խառնուրդ, որոնց մտածողութիւնն աշխարհ է ներդրած չէ:

Օգտուած ենք Կախիանիի բարձրացած վարագործի բնածախարակը և հասկանալու համար տարածարարութիւնները հոսթելեր, առանց, ի հարկէ, բաժանուած այն ներկայիս շարահերձութիւնը, որ Վրաստանի համարի վարիչը ցոյց է առնալ իր հակապարզութիւնը նկատմամբ Կախիանի առաջ է բերում հաստատու Մերկուսի մէջ քաղաքական նամակը՝ 1926 թ. յունիսին ուղարկած Մոսկովա-Կեմերովոյան Բանտարական կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեին: Այդ նամակում, որը փոխանակ հասնելու կենտրոնի կոմիտեին, ընկել է Պէպլովի մոտքը, Մերկուսի պարզաբանում է իր և Ժորջիանիայի հայտնագործի մէջն զայտնաբերած ունեցող տարբերութիւնները և շատաբանում է մի շարք իրան հետաքրքրական հանգամանքներ:

Առաջ են բերուած երեք հիմնական տարբերութիւններ Մերկուսի և Ժորջիանիայի հայտնագործի մէջ:

Առաջին տարբերութիւնը կրում է զուտ քաղաքական գործնական բնույթ: Ինչպէս շատերն է, Վրաստանի Սոց. Դեմ. կուսակցութեան արտասահմանական քիչ-քիչ, այսինքն՝ Ժորջիանա-Ռուսիայի Կոնտր-Ներք կոմիտեից է գեղարտական գործնական բնույթի իրերը յարկադրանք իշխանութեան, գործնական և արտաքին նահապետըրդային ուժերին և Մուկուսի դէմ զգած պայտարում մշտնջող մէջ խորտիւն չի դնում՝ արտադրելով մ' Աղգորի Լիգան ու Ընկերակազմակ Խիլազային, և՛ արտաքին գործը նախարարութիւնների նախաձեռնանքներ ու նախադրութիւնները զննելով, և՛ Հոսթելի պայտին ու Քլեմբլրբերի տարբերակները, և՛ Պիլազային ու Մուստաֆա Քլեմբլրբերը: Նա իրան գաղտնաբերում է որս մենթիֆիներ պատահապատումները յունիսինների վերաբերմամբ և ըստպատմում է գեղարտական գործնականութիւնը, ի հարկէն գիտելով նաև գիտնած պատասխաններն: Մերկուսի կարգի կերպով դէմ է արտաքաղաքական նման զարգացմանը: Սկս հաստատուած էմ, պրում է նա, որ մեր կուսակցութեան կրթամտութեան և երբ յուրը քանակը գաղտնաբեր համարիչըն միակ ուղին՝ այդ մեր ցոյց տան ուղին է փոխանակ գնները շատաշեշտ ուղի է վերանայնելու սուղիս-պիտերատական, շարքայնական և կարմակերպական աշխատանքը: փոխանակ ժողովրդի իրականութիւնն աղպանական զնորհներով՝ ուղիս է աղպային հարցը յուսարական գաղտնաբերային տեսակից և կապել նրան ընդհանուր ընդերային-քաղաքական պատմութիւնների հետ:

Որոչ պէտքերի շատաշեշտ ներկայ պայտաններում, անզուտ մարգարէ է, երբում է և 1924թ. պատասխաններն աղբիւրները: Ժորջիանիան բոլոր աշխարհի զոհ է այդ աղբիւրների, որովհետև պատասխանները նորից արարելով զքաղաքական հարցը և դարձրել հանրային ուղադրութեան տարիսյա: Աղգորի Լիգան անզուտ շատաշեշտ բանակ, անակն է նախարարութեան:

Մերկուսի, իրեն անելի խոչարածական զարգացում, լուս է հասկանում այդ քաղաքականութեան ու բանակների աղբիւր և պատասխանները համարում է անստուգանք և ինչիս իսկ հերքում է մտարածում եմ, սասում է նա, որ պատասխանների ղեկի մեջ ունեցում ուղադրութեան շարահերձ պատկերացումն անցնում էրան դեր է կատարել մեր ժողովրդի կանուխում և այժմս էլ դարկան արդի մենքի յայտնի անելի լուստան գեանատարիներն ոչ մի լալ բան չի խոստանում մեր: Աղգորի Լիգայի բանակը քայնէնք պղտուսանական ընոյք է կրում, որ նրա մէջ դիսուստիպ կերպով չի յիշուած նոյն իսկ վրաստանի անկախութիւնը: Իսկ երբ արտաստարի ինքնոյ յետու նրոպական պնտարի ունեցի նապակապնտարիսկ պնտարի է, այն, զժախաստար, արտապայտել է անելի շոտ բացասական մտով, քան պրական:

Ինչպէ՞ և այդ աղպպն: Երբեք պէտք է գիտնել, քաղաքում է Մերկուսի, որ աշտուղի շարահերձ միայն մի բանի որ անող պնտան պատասխանները ոչինչ բան է: Այստեղ վարձել է զարդ թախիս Ժողովրդի կերպ տարբեր անող պաշարներ, ինչպէսին էր Աղգ-Էր-Քերիկի կտիր Մարտում: Վրաստան, ի հարկէ, աղպպին կտիր մղել չի կարող: Եւ այդ դրուիւն պարզաբանումը բարձրագոյն աղքատ Վրաստանի անկախութեան գործի համար պէտք է համարել անելի քաղաքական, քան զքաղական բան:

Երկրորդ զարգացմանութիւնը Մերկուսի համարում է արհամարհողական ու վրաստար: Միայն վրացիներն չէ, որ զնաւում են աղպպի քաղաքականութիւնը: Հայերն էլ երբ գտնել են, օրինակ պէտք է լինել մեր հարկում հայերի օրինակը: Նրանք ապագայում մասնակի ներդրուց չէ միայն համակարգի բանակներ ստացան, այլ, յարեմ, նաև դիսուստիպական արգակտի և նոյն իսկ իրական օգնութեան խոստում: Բայց մատարելն ոչ որ անողից շարք մեջ նրանք օգնելու համար, և Ժողովուրդը զոհ զարմու անհաստար պաշարների:

Եւ Մերկուսի պատանջում է վերջ տալ այդպիսի գործնականութիւն: Այլ գործնականութիւն իրան կերպով ցումունիլ չի նպատակում մեր կապակցութեան փորձում անկողնի մեր իսպիւրտար, այլ զԵմեր շատաշեշտ խոչարտակապնտարիսկ հայտնարար, և նման հայտնարար անխաճճու է մեր կապակցութեան վրամուտիսկ համար:

Տարբերութիւնը, ինչպէս տեսնում ենք, շատ խորան է երկու կողմերի մէջ: Այդ տարբերութիւնը կարելի չէ վերանայնել հաստատում միջոցով: Կողմերից մէկն ու մէկը պէտք է հրատարակել իր անակախութեան, հակառակ պարագայում բաժանումը կը գաղտնա տեսնաութիւն Այսոր ուրի գերակշռութիւնը թում է Ժորջիանա-Ռուսիայի կողմը, բայց տարակազմական պայտանների անելի յոյուս Մերկուսի են խոսում: Նա են փոսզ զարգարակիթ ներդրուցի խոթումները, որովոյց նրանք զրո հիմունք գրապալա քաղաքականութիւն տարի: Մերկուսի ինում է անելի իրական ու արամարական, երբ երկուսը փորձի իրականը է զարկում աղպպայ գործունեութեան համար:

մերկուսի փնտիկ հարցը գրում է Մերկուսի,

խառանքի ուժեղացման տեսակետի վրա և այլն: Մի քանի տարբերութիւն կայ երբորդական խնդիրները՝ նրանանքի մէջ, առաւելագոյն վերաբերմունքի մէջ զկայ ուրիշ կուսակցութիւնները, բայց այդ տարբերութիւնը թուա չի վնասում ընդհանուր աշխատանքին և ընդհանուր գործելակերպի գծին: Պէտք է նկատել, որ այդ երկու նամակներն էլ պատահաբար զբաղեցնէին նախ քան ի նրաւում և երբոր ծայրերի մեծամասնութեամբ որ այդ նամակները հաստատուցին Վեչը յայտ այդ նկատում: Կարծում եմ, աւելորդ է երկարել այն ժամին, թէ որքան ցատայի է այս գրութիւնը: Եւ Ժողովարան գրում է նորայն հետեւալը. «Մենք ամենքս համաձայնութեան եկանք մեր դործելակերպի վերաբերմամբ և, հետեւաբար, այժմ ո՛չ մի վիճիկի քան չկայ մեր մէջը: Այլը էլ, դժբախտաբար, կիրառել է:»

Թէ Վրաց Սոցիալ-Դեմոկրատայի ներքը ինչ բարձր են տիրում, ցոյց են տալիս և Մերեանիի նամակի հետեւալ հատանները: Մերեանիի թղթերները վիճարարութեան զեւելու առթիւ՝ Ժողովարան հաղորդում է Վրաստան, թէ՛ «Մէ միայն ձեռք ձուռ, Վրաստանում, անգամ այսուչ, աւելի ազատ պարտանկրում, այդ վիճարարութիւնը շատ վնաս հասցրելու է: Բուլիներն օրտւեցնել դրանից և մեր ընդերքերից մի քանիսին, Մերեանիի կուսակցիներէից, դրանցին իրենց կողմը: Այս առթիւ Մերեանիին գրում է. «Է՛նիս եւ հարցունք եմ մեզ. եթէ այդ աշխարհ է, եթէ կուսակցական գործելակերպի փնտրութիւնը կուսակցական կազմակերպութիւնների մէջ այդպէս վտանգալոր է անթոյնատարելի է, այդ զեւղում, մեր կուսակցութեան մեռել է: Ի՛նչ մէջոցներ են մտած իրեն համար գործելակերպ մշակելու համար: Մի՞թէ այդ պէտք է կուսարքի զապաւնեցումը երկրի և կենտր. կոմիտէի մի քանի անդամների միջեւ, այն Հաւաքով, որ թույլ երան կերպացուցութիւն տրել կուսակցութեան ի զեկալարութիւն: Զե՛ որ նման քանի նորի իսկ բուլիները չեն կարողացել հասնել, թէ և կուսակցութեան ինքնադրոնումութեան խնդրումը և զեւղարարութիւնը վերջը երանց ձուռ ընդունում է իրեն պաշտանական գաւանդը: Եւ եթէ նորի իսկ բուլիները չեն կարողացել ապահովել գործելակերպի ինքնադրոնի փնտրութիւնը մասնայի և կողմաբերութիւնների մէջ, ինչպէս կարող ենք մենք՝ սոցիալ-դեմոկրատներս խուսափել դրանից, երբ մեր հիմնական ուրիշ Վեչը պէտք է կարգի կուսակցութեան սահմանարկան ինքնադրոնումութիւնը:»

Իսկայտն, եթէ Մերեանիի գրածները չափազանցութիւն չեն կամ չեն խնդրութեամբ նախիրելի կողմի, պատկեր ստացում է խիստ ժամայ: Մի կողմից Ժողովարան վարկունում է — և իրանամբ — որ սկզբունքային կամ գործելակերպի վերաբերող հարցերի փնտրութիւնը կազմակերպութիւնների մէջ կողմապայմանի թշնամիներն, այսինքն՝ բուլիներն կողմից ի վնաս Սոց-Դեմ. կուսակցութեան, միւս կողմից Մերեանիի աւարկում է — նույնպէս իրանամբ — որ եթէ հարցերը չայն փնտրութեան առարկայ չզուտան, կուսակցութիւնը կը դառնայ մարդկանց մի փոքրիկ խմբի կարծիքների արտայայտիչ և հետզհետ կը դրանքի սահմանադրութեան՝ Էնչպէս սակեւ, Ի՛նչ էլը

գտնել: Վրացի Մենեչիկի կուսակցութեան պատճառահան վարկիները դան ին այդ էջը այն իմաստով, որի զեմ բողոքում է Մերեանիին: Ի՛ման կարցանակ վրայից գտնել է պարտաւոր բանաձեւի մի նախորդին, որ նա ամենից և եղել է մենչիկիերի վրաստանում գործարարից համոզումարքի համար: Հասկանալի է, որ այդ բանաձեւը կազմում է եղել համապատասխան կուսակցութեան վարկիները՝ Ժողովարան-Մամուլիինի հետեւից տեսակետներն և, ի նարքի, չէր կարող զուսացնել մերեանիականներին կամ ուրիշ կարծիք ունեցողներին:

Այդ բանաձեւում, ի միջի ընդոց, առան է, թէ՛ «համազուգումը անբողջակու ընդունում է հուսցիկի յայտանք բարբ մուշեր և կարծում է, որ Աշխատանքարկան Միջկազմայինը պարտաւոր է Յուսաստանի բուլիներին, ինչպէրպէստական բանակալութեան հանդէպ զբանել նորի զերբը, ինչ որ ցրանել էր նրա մէկ նախորդը՝ Առաջին Միջկազմայինը՝ Մարտի զեւղարարութեան սակ՝ Յուսաստանի հին քունապատութեան վերաբերմամբ: Միջկազմայինը մեր ներքինապայցիկ յանձնարարում է հուսցիկ զաշխարհան այս միայնը Միջկազմայինի մէջ համախորհուրդ այս գերբէ վրայ կողմունք միւս կուսակցութիւնների հետ: Վրաստանի անկախութեան հարցը այն նարցիքի է, որի նկատմամբ զիւլումը անթոյնատարել է:»

Այս բոլոր մէջերումաները ցոյց են տալիս, որ Վրաց Սոցիալ-Դեմոկրատները մոցում 1920-ի սմաւը, դրայութիւն են ունեցել շատ լուրջ խնդրանք: Այդ խնդրանքներն ո՛չ միայն չեն մեղանցել ու վերացել այսօր, այլ աւելի սուր հանգամանք են ստացել: Այժմ փաստ է այնու վրայ մենչիկի խմբակներ գոյութիւնը: Ինչպէս թիւն են նաև երանց բունը համաձայնութիւնների ու պայշարները, որոնցից ճարպկութեամբ սպասում են բուլիները և, ժամամբ, փաշտանները:

Մենք գիտնամք կանց չենք ստուծ Ժողովարան — Մերեանիի հակամարտութեան նիւթը հարցունք հարցի թնուութեան վրա բուն էութեան: Ի՛նչու համար անհրաժեշտ է սենեակ աւելի նիւթ, քան որ հրատարակում է Մերեանիի նամակները: Բայց չենք կարող չարձանադրել, որ հակամարտութիւնը իրնու ուժեղ է և վերաբերում է վրայ իրականութեան առաջարկում անհայտապէս հարցերին: Բայց է նորայն, որ մենք Ժողովարան շարունակում է մնալ հին զիջքերի վրա, իր զայնապակասութեան այն ու չենք համարում է Վրաստանի անկախութիւնը՝ քաղաքակիրթ արեւմտաւոր հակադրելով արեւելքի բարբարոսներին, Մերեանիին վերաքննում է այդ հին զայնապակասութիւնը և փորձում է ժամանակ նոր ուղիքին՝ կարծարելով թշնամական զիջքի որու զմտկադասիայն նկատում և հիստորիական քաղաքակիրթ արեւմտաւորները: Երբ յարկն կողմից սպաւոյն Յուսաստանի հետ: Թէ որքան լայն է Մերեանիի զազմութիւնների մոգովորդականութիւնը Վրաստանում — զժամբ է սակել, թէ որքան սուր է Ժողովարանի սաքի տակի հողը Վեչը իր կուսակցութեան շարքերում — նույնպէս զժամբ է սակել՝ ինչ որ անթոյնատի է, այդ այն է, որ վրաց մենչիկիութիւնը սպարում է խիստ հիւսնապակէ սոպանայ:

Ս. ՄԱՐԿԱՐԻԱՆ

Ն. ՃՈՐՈՂԱՆԻԱՅԻ ԵՒ Ն. ՈՍՄԻՇԻՒԼԻԻ ՉՐԱՎԱՆԳ-ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

I

ՆԱՄԱԿ ԱՐԵՍՏԱՆՈՒՄԻ (Պրագմայն)

Իմացայ, որ զնում ևս Վրաստան ուշխանելու: Սրա Նու միտքին Հուշարում և՛ ի՛մ յանձնարարութիւնները՝ ակնինկ ու գաղափարակ: Ի՛մ պակաս թողած էր Արայն Նոյ Թովիշինի:

Առաջին յանձնարարութիւնը պիտի լինի այն, որ զու պետք է մեզ Վա պահես մշտական նամակագրութիւն: Մենք պէ՛տք է սեղեմակ լինենք այնպէս պատահական իրադարձութիւն, թէ՛կող և փոքր, հասարակական նշանակութիւն ունեցող զկարծի մասին: Ընդարձակ ու սխտանաստիկ կերպով շարադրած զեկտանմանները զուրկ կազարկէ մեր փոստով, իսկ շուտա և Հնուաքերական լուրերը՝ սխտանակ փոստով: Դրա համար կանոնս կարծի հասցնելու ու ծածկագիրք: Մենք Թուանմանակն կարծի ունենք ժամբանակ տեղեկութիւնները Հուշարձանները, ցարքանարեկանները, Յիկարի և Նրա մեծանոր զործունելութեան մասին: Այդ տեղեկութիւնները մենք պէ՛տք է ստանք Ինտերնացիոնակ կողմից նշանակելիք հարցաքննիչ յանձնարարովին, որք նախազանութիւնն արգիւն նշանակակ է (Մէ՛թուրքիք և Կիւպուխի): Ան թուրքի իրապարտմա յանձնում ենք յայտարարել սեղ, իսկ թուրք մեր զործից կարող էք սենք այս զործից ազատ ժամանակում, Հետևարար, զուք՝ թուրք ու զերէ ասում՝ կը խուցիք որե՛կ ասպարիւ տեղ և կը կանոնակ մեր գլխաւոր թղթապետը: Թուրք տեղեկութիւնները կը հաւանակիք քո մտք, և զու կուտարկես մեզ: Թէ՛կող ստիճակ երկու ուղղամ մենք պէ՛տք է ստանանք զնոնց ինչու կերպով զոնկ քայ նամակ, որ զնունանք, թէ՛ ո՛ղ էք արգած զուք և ամէն բան կարգի են է:

Երկրորդ յանձնարարութիւնը կուտակցականապաշտպանակ է: Բովանդակ խորհրդային Հողի վրա միայն մեր կուտակցութիւն է կարգապէս պահել իրեն և ժողովուրդը զնեկ իր արջնութեան սակ: Ես վեր է անել մեր արջի պաշարի գլխաւոր միջոցի — Ես զբնի՛թ միակ ոգնալուն է, որք լուրը Համարման է ժողովուրդի հպանդ տոկունութիւնը: Թրով, Սոցիալ-Դեմոկրատական կուտակցութիւնը նակիտանում է բանուղական և արգային կարգապէսութիւն: Մեր գլխաւոր նպատակն է պահպանել Նրան և արջ բանում պետք է պաշարործնել անշաղճ թուրք կակարտչակի տարբերը: Մեր այն անկողանի և յանձնարմանով զործիչները, որոնք սերտորէն կապած են կուտակցութեան Հնու և պահում են Նրան իրենց թիկունքով և արինով, Հանդիսանում են ժամանակակից կուտակչական և արգային գլխաւոր զործիչները: Պահպանել կուտակցական շարքերի միութիւնը, վառարնել Նրա միջոց թուրք կուտակչակ տարբեր և զարմենել Նրան միտքով, տակակ, ինչ զերթը վրա զուտուղ ու պաշարաբաղ միտար — անու մեր Հիմնական կուտակչական պարտականութիւնները:

Սրորդ յանձնարարութիւնը ցարքական զործնակերպն է զինարեկում: Կուտակչական Հիմնական նպատակն է կարգապէսական կերպով զիմարարել արջ լինեցնիկ վազեկանել և որ ամբողջ ժողովուրդն կը կարգապէսական կերպով զիմարարի ցարքական կարգի պատառը բնկում Թուաստանում: Այդ բնկումը կարող է սեղի ունենալ երեք զու՝ կամ աստեմեմեմ ասանմենի և կամ երեքով միտարն: Այդ զոնքն են: 1) Ներքին-ցարքական: 2) Ներքին-արգային: 3) արտարքին-արգային արգային:

Առաջին զնեք. արքմ Թուաստանում զոյտութիւն ունեն միայն Նկուտակչական կարգապէսականութիւններ՝ Կոմունիտական Կուտակչութիւնը և զիմարականը: Առաջին ներքին աստանումներն ու ցարքայում կամ արեկ ուրէն զմարտութիւն ինքնին արգին խոնարմ ասում կը բերեն Երկրորդի կարգի մէջ և սա կը կանգնել տրտական իշխանութեան զլուրը: Բայց որովհետեւ բանակն մէջ է ցարքայականութիւն է մտացած յանձնի կուտակչական կարգապէսականութիւնները, պարզ է, որ այն չի կուտարել կարգապէսական կերպով, այլ՝ ներքին պաշարիչ միջոցով: Ծարքանմաբը լին պաշարային կենտրոնին, արգային զործանարը կը զուարթն Հնու կարգապէսաց: Ե՛ր խոսքով, ցարքայական պատերազմը կը սկսի բանակից: Արգային պաշաններում, վրաստանի Առջնահիմնարար Կուտակչութիւնը պէ՛տք է ամակցի այն ունեւորն, որոնք կը հակարակ իրենց՝ Մուտակչին և Նրա բանապարտակցին և կաշխատեն արջ լարմումը հացնել արտարտանակակ վախճանի — Լաւաստանի և ամբողջ Կովկասի անշտանակ, ինչպէ՛ս արինք Հակոնեմերեան յեղաշրջումից յետոյ: Ան Ես նախարարով անհրամաշտ է մեր ունեւոր Համանմանեցումը արգայնոր զանգանները և զիմարական մտարի զործունելութեան Հնու: Վերջիններս, ամենից ասում, կաշխատեն վերականգնել կենտրոնը, բայց Հանգամանքները կը ստիպեն Նրանց թողնել արջ ջուրը և յենել անդական ունեւոր վրա, իսկ ինքն ասում — կը մեկուտացան: Այն զկարգում, և ինք յեղաշրջումը Թուաստանում տեղի ունենայ կարգապէսական կերպով, ժողովուրդն ու արգային (Ուրգային, Հիւսիսային Կովկաս) կերպունեն այն և զըսում կէնց զոյտութիւն ունեցող գործիական ասպարիւ կը հարթի բնական մեղով: Այդ զկարգում, մենք կը յենենք Ազգերի կեղտի վրա, որք մէջ Նր կուտակչութիւնը, անկտակ, կը մտնէ: Ան ժամանակ կարելի էր լինի զնեկ զործակմանպէս Հանդարեկ և հարցաքննիչ յանձնարարար ուղարկելու ինչպէ՛րը:

Երկրորդ զնեք: Բուռնիկ կարգը ցարքային վրաց արգը, Նրա արգային կարգումն ու Եպիտիթը, իսկ ուրիշ ոչ-պատանական արգային ես արգային անասակոնց ասում մղել և ուղղել վերածնութեան Հանապարտով: Սերմակ, Ուրգայինն անկողնից մեր աշների տակ: Կը ԵՍ միջինումս ժողովուրդը ներկայանում է այնպիսի անպիսին ուր, որ բուտակն է միայն ուղեւայ անկտակ Մուտակչից, որ վերջինը կամայական

ճայ ճանաչի այդ անհաստատը: Նրան կը հետևեն և ուրիշ ազգեր: Միջ համար մեր ժամանակակից հեղափոխի մեկն անկէ, որովհետեւ մեր և Մոսկուայի միջին կապաւորութիւններն իրարմէն, և կը վերացնին նրա (Մոսկուայի) հետ նոյն իսկ շնորհաւոր սահմանները: Խորհրդային Միութեան անջամատուտը ազգային ժողովրդներէ կարծիք է իրականացնել անէն կարգաւորուած մեղով, եթէ այդ գործը կը վրա վերցնին Ռուսիային: Այսպիսի պայմաններով մեր հրատարակութիւնը զուտ է գալիս իրեն ազգային շարժման զիջակման և շարժարարում է բաց կտրի բոլոր ժողովրդներէ իմպերիալիստական տարրերին՝ անկախ նրանից, թէ ազգաց նրանց կը ներկայացնեն ամբողջ, թէ այդ կը լինեն որսական սպառնալիքներ և զիջարական շարժում, Վրաց ազգը մտնում է Ռուսիայի մէջ ազգային շարժման շրջանակներէ մէջ: Այդ նպատակով նրանց կապ են հաստատում բոլոր ազգերի հետ և շնորհանուր ուժերով մեղակայում են Վելիկորուսիան, Փոխարքերութիւններէ կարգաւորումը նրա հետ և կը հանդիսանայ վերականգնած պետութիւններէ յետագայ բանակցութիւններէ առաջիկայ:

Երբեք զիջ: Թուս-անգլիական հակամարտութիւնն այսօր հասցած է այնպիսի մի գիտիլ, որ այլևս չի կարող լուծուել բանակցութիւններով ու խաղաղ անուպարհով: Հարցը դրան է այդպէս. ո՞ր է լինելու տեղ Անգլիայի՝ Ռուսաստանը թէ Անգլիան: Ենթադրուած Անգլիան համարժեք է բոլոր հակախորհրդային ուժերը: Եւրոպական թաղաքակրթութեան գլխաւոր ստանդարտ ներկայումս հինգ դրանում է: Իմպերիալիստական ներստոր բացխախ պարագային Վրաստանի դիրքը պարզ է: Եւ, ինչպէս և որսական բոլոր Թուրքիայի մէջը, ցանկանում է Մոսկուայի պարտութիւնը, բայց բուն իրականութեան մէջ եւս անկարող մտանկութեան չի ունենայ և կը լինի չկարող, քանի նրա հետադարձ վերթնանալու չի պարզի, իսկ այդ կարող է պարզին մեր կառավարութեան Սերայալովում: Եւ զորքն կերպով հանգիս կը գալ այն ժամանակ միայն, երբ Մոսկուայի վերթնանալու կը լինի պարտած և կը ստանանք անհախախտ նրա իրարմէն: Մենք պէտք է ի նկատի ունենանք չեմերի գործընկերուող պատերազմի ի՞նչացումը—լուրտամարտը: Եստիմայն ղեկից, երէկ պատկերասրտի միջոցով մեր պատկերասրտի ղեկից անխախտ անխախտ, արտեմալիստ այն բանի համար և կը լինի պէտք է դպիմի կառավարութիւնից Որս Սոխակապի պայշտովական սարքադրութեան: Երբեք չպէտք է կրկնել առի, ինչ որ մի անգամ արդէն անգլիականաց: Կախաղաղ տալիս է մէկ հրահանգ, իսկ կուսակցութիւնը անում է հակասող քայլեր (օգտաւոր)՝:

Ան այն երեք զինքը, որոնցով կարող է զարգանալ ժողովուրդը: Այդ թեւս չի նշանակում, թէ անհնար է ուրիշ գրութիւն: Կարող է, որ այս երեք գրութիւններն էլ կը ձուլեն ի մի, կարող է պատահել, որ անի ունենայ շարքերը: Անտի և իմ հրահանգը բարձրագոյն անհախախտ, մէկ անգամ շնորհուր տրւած հրահանգ չէ: Մի բուն միայն պարզ է. մենք չպէտք է մեկնակ հանգիս դառն և մեղակայանք մեջ: Այդ պէտք

է լուր յիշել ժամանակը և այն պատճառով, որ գաւորութիւն ունեն իմքեր, որոնք շարժարարուն են մեր անջամատ հանգիս գաւոր մէջ: Այդպիսիներն են, նախ և առաջ, բուլղարները. պատերազմի ժամանակ նրանց պրոպագանդայի կենթարդին, որպէսզի մէկ անգամ շնորհ մընս լուծեն վրաց հարցը՝ բնաբնիկը նրան՝ Քրչեւայի գրիմակով: Միւս խումբը՝ վրացի Փաշտախախտարդիներն են Եւրոպայում: Նրանք զորքում են ինքնուրույն կերպով (Քիզիա, Անտարիան, Զոյուկալիքի, Գլինիքի մեջ): Նրանց կարգաւորում է՝ անկրկն մեղակայութիւնը: Այդ նպատակով կը միանան անհնար հետ, միայն թէ մեքը մզեն իրականութիւն և ուրիշ ազգներ մեջ: Այդ մարտիկ հանգիս կը գան իրեն տարբեր իմպերիալիստներէ գործակալներ և կը փորձեն զինքով նսանել Խորհրդային Պայշտը նրանց և նրանց կողմնակիցներէ զիջ զուտ պէտք է ստեղծ հինգ կոմիտեանց և անսպառ պէտք է լինիք նրանց ղեմ: Իմպեր, այդ լուրով վտանգ է մեկ համար, պատշաճք պրոպագանդայից: Վրաստանում մզանքից և մեր շարքերում գտնուող կուսակցականներէ քան ոչ ոք չպէտք է աշխատէ ոչ ոք: Թոյլ մի՛ աւել աշխատելու:

Ան ժողովուրդային այն, որ ևս ուղղու էր կրկն զիջ: Մեզանց կամ զիջ Նոյն: Այսպէս ուրեմն, Վրաստան՝ անկրկնութիւններ և նրանց անկրկնութիւններ: Ողջուն Սթարին, Փարնի, Անտարիան և այլուց: Բւ Ն. Ժողովուրդային:

II Արձագանքի ստացումը

Ն. Ժողովուրդային կամակեր պետք է անկայանք հետևանք:

Եթէ բուլղարներն անկուր ամառ գալ ներքին տաղանայի հետևանքով, մենք անխաղաղ պէտք է մեր մեղքը անկեք պետանք իրականութիւն, պէտք է մերթնակութեան բուլղարներին և վերականգնենք վրաստանի անկային հակապետութիւնը: Միամտանակ մենք պէտք է սպենք ապրելանքը Ժողովրդին և ինտականներին, որպէսզի նրանք վերականգնեն և անբացին անկային հակապետութիւնները:

Այդ նպատակով, հինգ այստանակ մենք պէտք է հաստատենք շարժանք գաղտնի կարգ թանկի բարձրագոյն հրամանատարական կարգի հետ, որ հաստատարան մարտիկներին կարողանանք յանկ նրանց վրա բանակում գտնուող բուլղար պետներն ու զինուորներին մերթնակելու և նրանց անկը գործադարի միջոցով լեղանել համար:

Մեր նպատակն է՝ գրութիւն ունեցող վրաց րուսներ զարմեն զյիտուր յետան անկային ուժակալներ հակապետութեան համար և գրումով հետադարձ մեր կրկն: Անհախախտ կը լինի անկրկնակի մարտի րուսների հրամանատարութեան կարգը բուլղարի և Փաշտախախտակ տարրերից:

Պէտք է զուտանալ պետարան և համարանք իմքեր անկային: Ընդհանրապէս, պէտք է աշխատել հինգ սկզբից բոլոր համարական իմքերը մտնել թանկի, մէկ և ենթարկել նրանց անհանախախտ կարգապահութեան:

Որպէսզի յեղաշրջումից յետոյ երկրի տեղը լինի

*) Կապը 1924թ. սպտեմբերի անգլո-սովետական ժողով է:

զեմեկարարան և ոչ թէ Փաշխոս-խառնական առարկերը և կամ թէ զանազան անտեղի նախկին ժառանգները (Ս. Գեղարհոսի, Գ. Գրասու և արքայ նման զառահասները), Հնչյ աթմաները պետք է գաղտնի կերպով արձանագրել կամաւորներ: Դրա կամար ընտ կարիք լինջ երանց հասարակ և նրանց կամաւորներինն ստեղծել, այլ արեկաւոր և ուղղակի կառարար մեր կողմակիցները գաղտնի ժառանգ արձանագրութիան՝ ծածկանուններով: Այդ արտանմանա անբարեխառն Թիֆլիսում, ուր մենք այն վարչականին պետք է ունենանք կարտր մի ոյթ:

Մենք պետք է ամեն միեղ մենք ամենք, առանձնապէս Թիֆլիսում, որպէսզի ընկճան և բուշեղիները անկման պահուն իշխանութիւնն իր մեղք ամեն զեմեկարարան և ընդհանուր հակասի կողմակիցները (Սոց-իւն. կառարարութիւնը, սոցիալ-ֆէլչարիստիկաները և նախկին-զեմեկարարները՝ Շուլա Եւրոպի-ի-րի և Գ. Գրգաւառի կառարարները) և Հնչյ սկզբից մեղք Փաշխոսկան-խառնական կտորներ:

Ուկ բուշեղիներն անկմից անհոգ յնույց պետք է ստեղծել ժամանակաւոր վարչութիւն մեր կառարարութիւն, սոցիալ-ֆէլչարիստիկաները և նախկին-զեմեկարարները ներկայացուցիչները: Սոց-յեզարտիստիկաների կառարարութիւնն այնպէս զոյսութիւն չունի: Գուցէ զանկն յարժար անկմի ժամանակաւոր վարչութիւն կարգի մէջ մտցնելու կամար: Սիբիլիստերը*՝ վաղուց արդէ անհետացած են, առար և նրանց ներկայացուցչութիւնն ժամին խառն պետք լինայ:

Ժամանակաւոր վարչութիւնը, որի նախագահը անպատճառ պետք է լինի մեր կառարարութիւն ներկայացուցիչը, սկզբից և երբ պետք է յայտարարել, որ ազգի ներկայացուցիչը ապրազրութիւն մէջ գտնուող Թորագրելի կառարարութիւնն և որ ժամանակաւոր վարչութիւնը զորոնք կը թաշի Հնչյ որ վրաստանի Հոյքի վրա երեսայ առ կառարարութիւնը կամ նրա անդամներըց մէկն ու մէկը:

Ժամանակաւոր վարչութիւնն վրա դրում են հետեւեւ պարագանութիւնները.

- 1) Զորամասերով պարսկ և վրաստանի բուշեղ ասեմաները.
- 2) Ժառանգ մեր Հոյք բուշեղի և Փաշխոս ասորերը:
- 3) Բոլոր թաղաքներում և զառանկներում վեճակները կատարելու կարգ ու կանոն:
- 4) Թաղաքներում և դիւղերում ստեղծել ժամանակաւոր վարչութիւններ:

Ժամանակաւոր վարչութիւնն, ի կարգի, բոլոր այս զորոնքի կամար կը լինի թայն և առ ամբողջ ծանրութիւնը կընկնի մեր կառարարութիւն պիւնի: Իս պետք է ստեղծել ժամանակաւոր վարչութիւններ թաղաքներում և գիւղերում: Այտեպէ, ուր փաստորեն զոյսութիւն ունեն և ուրիշ կառարարութիւններ, վարչութիւնը պետք է լինի կալիցցոն՝ մեր ներկայացուցիչ նախագահութեամբ, բայց յիշենք, ուր միտ կառարարութիւնները յարտովմի զոյսութիւն չունեն կամ տեղի վրա գեաւոր է գտնել նրանց ներկայացուցիչն, վարչութիւն պետք է ստեղծել միայն մեր ժառանգները:

Եւ Հնչյ սկզբից իւրապէսեղք ուրիշ կառարարութիւններ չեն ընդհանուրները առ Հոյքի վրա:

Առանձնապէս ուշադրութիւն պետք է դարձնել միեղման կարգի վրա: Ես արտաբանի պէտք է ժառանգի թէ բուշեղի և թէ ուրիշ կառարարները: Ի նկատի ունեցել, որ փոխանցման իշխանւմ ամենք ամէն փակակաւոր կը լինին Փաշխոս-խառնազմ առարկերը: Միեղմանք մեղք ամէն, որ ո՛չ մի Փաշխոս ու յնուայեզմ մաշը շարունակ միեղմանք մէջ և որ, առհասարակ, ո՛չ մի պատարհանտուտ պաշտոնի վրա երանց չուտը շարունակ:

Մեր հետակաւոր ամենից ամէն կառարար է Թորագրելի նկատման երկրորդ գծի հետ: Այդ՝ ապրարարութիւնը կամարմարում է: Եւ Հնչյ առ յայտարարում էլ մենք ստեղծիցներ սեմիկախի Անկարութիւնն Կոմիտէն և շրատարարութիւնը Փրանսերին ՇՊրանքի-ն: Այդ կարտի մէջ մտնում են՝ մեր, Ալիքընիսի և լոնականները՝ հանրապետութեան ներկայացուցիչները — երկուսնու Հոյքի իրապաշտիքը՝ հանրապետութիւնից: Ենդպիսեան կամարն Ես սերտ կառարար է Թորագրելի Անկարութիւնն Կոմիտէն և Ռեզույն-յայի հետ (Անկարի — Պեռլուրայի տեղակալը): Մեր նպատակն է անհաստատը Ռուսաստանի առ ազգերի ընդհանուր պատարարութեան միեղման և զիտուական զախիցի նկատման վրանց միջև թէ պատարար մի ընթացքի՝ Ռուսաստանի դէմ և թէ պատարարից յետոյ:

Եթէ ամենից առաջ իրականանայ երրորդ դիմը և պատարար պետք է որ, Ռեզույն երեսուն է, անխառն փէշի է), — մենք պետք է ամեն միեղ մենք ամենք, որ Թորագրելը լինի Գրիգի բուշեղիկան պրոպագանդի և պատարարութիւն շարի:

Նոյն խառն է — և առ միայն է — չեմական զորեկաներով մասին պատարարի ժամանակ: Կարգի ժառանգիցից պետք է վարան նայն մեզով, Դրան պետք է անխոցել մի քան եւ: Եւ ընդ չնք կարող Թորագրելը Հրատարիչ զառարարութեան — առ կը լինի զառարարները զորեկանիցով — բայց զորոն կամար անկմ լու է, եթէ զորոն տարբերը անխառն չգտն, եթէ առ կը լինի Հարաւոր և մեծ խառարարիւններ ստեղ լինի: Մեր Թորագրելը այնպէս արեւնացած է եղել, որ անխոսարարի կը լինի ուսու ինչպէրիտիպապական զորոն և 80 կարող զիտարները զուել: Զորարարի ժամանակ չպէ՛տք է կրկին այն խանդալտառութիւնը, որով Թորագրելը ընդունից պատարարը Գեղամանայի հետ:

Այսպիսի նպատակաւոր մի վարչականին մեր դէմ էնէլ են Ես թիւմարներ: Այդ Փաշխոսական խոսման է, որը չիւրապարում են Սիլիքեան Քեղիան, Ալեքսանդր Առատարին, Լեւ Քերեանիկէն, զարգար Գլիճիթիւմ-մէն, Կակուցա Շուրաշիկին, Գուգէ Կրարիկին (Նախկին սոց-ֆիւլեքարիստ) և Միխայի Յերեանյան, Լեւաստանում՝ Գոր: Պիլիճէն և զիւր: (Ինքները) Բանդակալին: Երանք իրեց կողմն են դրանէլ նույնու նախ-զեմեկարու կառարարութեան կամակարգ երեսուտարարութիւնը և նպատակ են զրեկ թաղի մեր կառարարութիւնն ու ընկերվարականներին, Այս ամբողջ խոսմը զրամարար ու զորով կարող է Շուլա Կարսեմէկէ հետ, որը Սիլիքե զորովմար է: Երեսուտ

*Վրաց Թաղ-յեմ. Կառարարութիւն մի քան: ԿՊՐ.

արդուժեան մէջ, երևի, շատ կան Ձեկայի գործակաւներ, թէկուզ, Ասատրեանն և Քերեկոյիճեան, եթէ ոչ ուրիշները, որ բուլճերիկեան գործակաւների ապաստարանին են ընդդիմ:

Չալխատեան խումբը կապուած է ժխտականների հետ և պատրաստ է դուռնալ ինքնապարտութեամբ, միայն թէ պարտի ընդհարմարակներէջ: Դրա հետ մէկտեղ, արտաք լինելուով են ամեն տեղ և աշխատում են Անդրգոգէական բերել Խաչաձայնի և Հաստատել Նրա ճանգառը:

Ինչպէս տեսնում են, Փաշխատեան խումբը նոր արկածանկարգութեան է պատրաստում մեր ժողովրդին: Նրանք բացայայտորէն պատրաստում են Խաչաձայնի օգնութեամբ ապստամբութեան, որք, նախ, սպասուած է Փիղիբապէս ընտնելի մեր ժողովուրդը, իսկ միակ կողմից՝ սպասուած է նրան նոր զարգացում տրուելու:

Մենք պէտք է ամեն ճիշդ գործարարներ նրանք ծքողիներին էր զերեւ հանելու համար: Անճարեւել է, որ զուգ զինէր ամբողջ ժողովուրդը Փաշխատեանը և նրանց կաշառուած դաշնակիցների դէմ: Այսպիսի հերթին աշխատեցէք ընթացիկ կերպով Հարգողի ժողովուրդին ամբողջ հայաստանի հետ և նրա սպին ձգել Փաշխատեանների հեղինակութիւնը:

Այլ նպատակով տնտեսական է.

1. Բայց զարգացան կաշառութիւններին և այլ կազմակերպութիւններին (աստիճաններ ժողովի, դրացիներ իրութեան և այլն) ճանաթանել Փաշխատեանը զիջուածին և նրանց ժողով նպատակներին:

2. Ժողովուրդի լայն դանդաղները պէտք է դիտարկել, որ Փաշխատեանը, լքաց ժողովուրդի թիկունքում, Համաժողովութեան մէջ են տեսնում ռուս ժողովուրդակաւների և խաչաձայնի Փաշխատեանների հետ և որ այլ Համաժողովութեան նրան պատրաստում է նոր սպանելու:

3. Լեզու և որիչ ճանապարհներով Փաշխատեանը պէտք է ծածուկների թիկնով իմանան իրենց ծածուկներին, բարեկամներին և սպասակներին, որ ամբողջ ժողովուրդը վրդովուած է նրանց կողմից սպառնալով մէկ ճակատը մեղքելու և այն բայի համար, որ հանդիսանում է զարիներ ռուս ժողովուրդակաւների և խաչաձայնի Փաշխատեանը հետ: Համանման ծածուկներ իրենց ծածուկներին, բարեկամներին և սպասակներին պէտք է ստանան և Փարիզում զանազան սպառնականուտանողները:

Բարտանդիներին ծրարներ աշխի հետաժողովուրդի թիկնուտան համար տնտեսական և սակզեց Անդախութեան (կամ Ազատութեան) համար, տնտեսական բերու (տնտեսական բերու զճակուտի վարչակաւներին և կաշառուտար պայմաններում կարող է ստանալ որիչ մեկ) երեք կաշառութիւններին: սոց-դեմոկրատներին, սոց-ֆեդերալիստներին և մէկ ճակատի կողմնակից նախաձեռնողներին (Անդրախարի և Գագալուտի խումբ):

Որիչ կուսակցութիւններ գոյութեան չունեն, — անստանալ, ստիճաններ — և նրանց չուսուցնել:

Եթէ այլ կարելի չլինի ստիճակել որեւէ տեղ, կարող են կազմակերպել զեք ժողով:

Մեր տնտեսութիւններում նախաձեռնողներին կուսակցութիւնը իրաւ թող է և չունի կենսական կարիք: Պէտք է ստեղծել նրա համար կենսարան, որ նա որչաք առի Անդրախարի և Գագալուտին: Եթէ այլ կենսարան առի տեղ կարելի չլինի ստեղծել, ստեղծելի զեք ժողով:

Երբ ընդհանրուած համարուել, որ իրենց կարուտար տնտեսակից է, թերեւ, պիտի կուսակցութիւններ: Ձեր պատասխանը պէտք է լինի հետեւալը. զգուշ Հանկեցէ մեր դարերը և զիմացէ՛ք սպառնալու կաշառութեան Փարիզում:

Ն. Ժողովուրդի իրաւար պահանջում է ժողովուրդի թիկնակցութեան: Այս տեսակետից վրաստանը ստատիկ կազմում է: Անճարեւել և կողմնակերպ յանձնակից թիկնակցութեան ո՛չ միայն կենտրոնից, այլև կաշառուց, դիտարկ ուղարկութիւնը պէտք է դարձնել հետեւալի վրա.

1) Անենից առաջ, մնումներին և տնտեսականներին մասին. ո՛վ է մերակալուած, ո՛ր է ի՞նչ պատճառով, ո՛վ է սպորտան, ո՛ր է զանուած և ի՞նչ պատճառով, տնտեսական Ձեկայի մէջ տանելուք ենթարկանները, տանելաներին տնտեսները և ի՞նչն է առիթ առած նրանց: Տեղեկութիւնները պէտք է լինեն ստույգ և ճանրամասն:

2) Բանուանների դրարի մը. զանի՞ ժամ ստիճանում են աշխատել, ինչպէ՞ն է աշխատավարձը, աշխատավարձը նշանակուած ժամանակին վճարում են թէ ոչ, ինչպէ՞ն է միջոց կարելի է զնել ստացուած աշխատավարձով: Համանմանեցէ այնքան աշխատավարձը ցարական ժամանակի աշխատավարձին հետ:

3) Ֆիւզիցոն դրարի մը. ա. ինչպէ՞ն արեւ յայտ գրուցուց արտապարտ միջոցը (արեւը, ճանառը, հայ, կեղիպարները, բարձրակ, զրիք, կողմն և այլն) և ինչպէ՞ն արեւից պատերազմից արտաջ. ի՞նչ էր միջոցները զները — հարուտան, ինչի՞ն կային — արտմ և ի՞նչ էին պատերազմից արտաջ:

4) Զարկները. ի՞նչ տեսակի հարկեր կան, շարք ցարական իշխանութեան որով և բուլճերիկեան ուժիքի տակ. ինչպէ՞ն են Հաստատու հարկերը. իր՞ում են արեւից զիւրացիների ամանկէնը, տնտեսականները հային:

5) Կարգը. ի՞նչ են սպորտներում. գիտութեան աստիճանը արտմ, ցարական ժամանակ և սակարկ համարուտաններում որով. ինչպէ՞ն է ստույգներին կողմը և նրանց պատրաստութիւնը, ի՞նչ թան են պիտեանները, կոտորուածներ և նրանց կազմակերպութեանը:

6) Անկարգութիւնը. յարուտանում է կաշառուածները ենկեղեցու զէմ, կրանուտները մերակաշառութիւններն ու արտարները (նրանց սպասուանները), ցանի՞ ենկեղեցիք է շակուած, արդե՞ն ին՞ում են ենկեղեցական արտարուտութեան թէ ոչ, այլ կաշառուած կարի գոյուտանում ունի՞ ենկեղեցիների վրա, մարտում են Հուստատուութիւններին, հարած՞ում են հայ և ծառայական ենկեղեցիները թէ ոչ: Ի նկատի ունեցել, որ Անկարգութեան մեք կապուած մեք ստեղծելու ենկեղեցի, մեր Հեղատանու թիկնով, Քենթրերիքի արքայակուտան հետ, իսկ Հոտումով պարի ծառ ունենը յատուկ ենկեղեցուցիչը Իմանկիցի (Ք. Եղալու), Կրաստակից

լուրեր են հասնում, որ ժեր եկեղեցիների պետերը մասնավոր են միութեան մարմին (Համայն կես-խմբ)։ Յամենայն դեպ, դուք պետք է ուզարկէք եկեղեցուս վերաբերող ամեն սեփական անհեղինակութիւնները։ Եւրոպայում այդ ուժը յոյժ մեծ նշանակութիւն է։

Ն. Ռամիշչիկի

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱՅԻԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ

I. Աշխատանքի Միջոցապահի Գրասենեակի 10-րդ Համաժողովը

Մայիսի վերջերէն և յունիսի սկիզբները, ժընձիկի մէջ, իր արտական համաժողովը գումարեց Աշխատանքի Միջնազգային Գրասենեակը։ Նախորդ յաջանով համատուտ կերպով իրասած էինք այդ միջնազգային կազմակերպութեան նմանդին, կազմութեան և զերեք մասին ու շնչուած, որ մուտնը առած ըլլալով Վերայիլի դաշտային և իր կողմին ներկայացուցած մասնախաղութեանը ինչ, ան զարգնի՜ Հաստատութիւն մըն է, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմին, թէև անչի յառաջադրած զան այս վերջերի ու յարելի բաւարարման ու ընկերակցական լայն ու հետևողական աշխատանքի իր ծրագրին ներս՝ ընթացիկ մէջ զեպի ընկերակցականացումը։

Իր 10-րդ համաժողովը կուգայ Հաստատութիւն մեր նախորդ վերապահութեանը յաջողական նշանակալից կերպով։ Կոնիք՝ ամէն զեպի վրա, կառավարական ու գրամատչական ներկայացուցիչներու՝ մէկ կողմին և բաւարարական-արեւստատչական զատուցատուներու միջև՝ միւս կողմին, անբող համադրամար ընթացիկ, եղաւ այնքան տոգ ու զգրուած, որ վարչական մը թնչաւ, թէ իրաւունք ունի այն ծախ-ընկերակցականները, որ միտական զերեք բանան են՝ Ազգերու Դաշնակցութեան և Աշխատանքի Միջնազգային Գրասենեակին դէմ։

Ազգերի, այս համաժողովը բուզէ միմեկն է իր սեփական մէջ թույլ միջնազգային համադրամարներու և արիպագումներու կողմին, ուր իրենց անթույլ յատկանշական զգներով երեսն կուտան աշխատանքը և գրամատչուիչ ներկայացուցող գաղափարները ու արդի զարեանը գրաբով ու կամակատար կառավարութիւնները։ Անթույլ աշխարհի բաւարարութիւնն ու գործաւորութիւնը շահագրգռող ինչիքներու մէջ արտասանուած հասերն մէկ կամ միւս կողմին, վէճերն ու մի-հարմարութիւնները ու բաւարարական նշուշով ասի, վերջն Նաչի, նշանակուած յաղթութիւնները, յաճորդն կազմացուցն ասիկա։ Ան չի, այն մասնակի յաղթութիւնները իրաւունք կուտան աւարելաւ ու ընթացիկ ընկերակցական գործի ներք խտագործներուն, որոնք իր նախընտանն աստիճանական ու հանդիսանալիս աշխատանքական պայտարը, վերջնական ու արտաբերող յեղափոխական կուրին, որ կը կարեն թէ կարելի է ու պետք է ընկերակցական իրականացնել ու պիտութիւնը կարգաւորել ու պատրաստել՝ գրամատչական հասարակագրող մէջ, թայտ առ թայտ յառաջանալով ու արդի գաղափարներին ինչիով աստանալուց յայտանմանաշարունակները, արտակարգներ, այն ասան-

Նաշարունակներուն և յոնի մեծ ձեռք իրաւունքներուն մասնակի ու ճշմոք հանգանակն ինչ կուտայ համարի ընկերակցական մասնազգայինը, որ այս տեսակն ու մասնաբեր կուրն գուր, խորհրդարանային, համագումարային ու արիական գետնի վրա, պէտք չէ քանց անել ու, ընդհանուարը, այն միւս հակապայտարական պայտարը, որ յախահաս ու վերջնականորեն հասունացած բանար գաղափարը պիտի մշտ գրամատչութեան զմէ, հայրենի հողի և աշխատանքի անթողական պատրաստութեան համար։

Ան Աշխատանքի Միջնազգային Գրասենեակի 10-րդ համաժողովի մեզի բերած զան ալ աշխուշ է։ Դանդաղ, թայտ պատուով, աստիճանական, թայտ զտարան կամ վերջնական ու անթողական պատրաստող պայտարի թույլ կուտակիցներն ալ պէտք է համաժայինն, ստուանայեթ, հետեւալ նախադրութեան վրա, որ կրկնակուր գրամատչութեան թայտերուն հետեւնով է, որ անէն հակառի վրա անընդհատ ա յամուս կուր մղելով է, որ կարելի պիտի ըլլայ պատմութեան բեմին զին, միակզանընթաց, զարգնի ու գրամատչող գաղափարը՝ զանիկորդ գորը մարշիով մեծ վէճեր մը ու աշխատանքի արտապարկով ծայր ու հեղջ գաղափարի մը արիպայնութիւնն։ Այս է թույլը ազգային կամ միջնազգային, ալ կամ ծախ ընկերակցական կուտակութիւններուն, առից դրամ հրամայականը։

Ան ժողովուրդներու պատապարտութեան պատմութիւնը վաղուց է, որ յոտակ թայտարութեան մը մէջ խտացուած է այն հրամայականը — կուրով պիտի յոյն եւ իլուունիք։

Խոսակցելով այսպէս համաժողովին մեզի բերած թարսական՝ անցնիք իր կատարած աշխատանքներուն համատարագութեան։ Թայտ Նախ՝ Բ՛նչ է Աշխատանքի Միջնազգային Գրասենեակի նպատակը։ Վերայիլի զաշնարկի 17-րդ բաժնի կը թուցի հետեւալ արամատչութեանը. —Այսու ունենալով, որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Սպաստակ ունի հաստատել միջնազգային խաղաղութիւնը և որ այն խաղաղութիւնը չի կրնար ինքնակի երէ պ ընկերային արդարութեան վրա։ Այսու ունենալով, որ գոյութիւն ունի աշխատանքի պայտանքին, որ մարտող մեծ բազմութեան մը կը պարտադրեն՝ անարդարութիւն, զիտանքներ և բշտանութիւն, որ կրնան յառաջանել այն տեսակ զոգնանութիւններ, որ կրնան սպանում միջնազգային խաղաղութեան և համայնարային կեանքի ներդաշնակարիւնը վտանգի մէջ դնել։ Այսու ունենալով, որ անհրաժեշտ է անմիջապէս աշխատել յարիւսակ աշխատանքի այս պայտանքները և որ արեւ պիտարութեան մը կողմ իսկպէս մարդկային աշխատանքի՝ օրեւորութեան մը ոչ կիրարկու մը՝ մեծապէս կը խոցարտ արիւ պիտարութեանը վարձած ճիգերը՝ աշխատանքներու կեանքի դիւրաւար գարձնել, որ, որ, որ, որ կը ստանալով միջնազգային և տեսակ մարմնի կը ինքնակիր, իրաջործելու համար վերաշինուած նպատակը։ Այս կազմակերպութիւնը պիտի յաղկանայ՝ I. Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի արդարութեան մասնակցութեանը կեզմու խորհրդաձեռնով մը և 2. Միջնազգային Աշխատանքի Գրասենեակի մը։

Համաժողովի անթողական պատրաստութեան, այս

տարի ալ խորհրդատուզովն կը ժամակցէին 323 պատգամաւորք, 42 պետութիւններու կառավարութիւններ, աշխատարեւոյն ու գործարարներ ներկայացուող: Օրակարգի գլխաւոր էրեր հարցերը Հետեւեալներն էին: 1. Աշխատաւորներու հիւսանգուրծացը դէմ ապականելու յիւժձեր: 2. Արեւմտասլաւական տարաւորութիւնն է: 3. Աւագագոյն օրակարգներու հաստատարիւն ճարտարաշէնարարներու մէջ, ուր պաշտօնեաններու և աշխատաւորներու դասակարգային կարգակերպիւնը անբաւանակ է և սուր բռնակները բացառապէս ցած են (մասնաւորաբար տուններ ներս աշխատանքը):

Եւսի ժան օրակարգին տեղեկը, խորհրդատուզը կը պրպդի լայնորէն Աշխատանքի Միջնագոյնի Գրասենեակէ տնօրէն Ալպէա Յոմայի 1 տարեկան տեղեկատուութիւնը: Տեղեկութիւնը կերպով մը կը Համադասարկ ո՛ր միայն Գրասենեակէ և իր ձեռնարկներուն աշխատանքը ամբողջ տարւայ իր արջաջին, այլ և թայլ առ թայլ կը Հասնի թո՛ւր երկիրներու աշխատաւորական կենսակը, աղբիւսարներ թիւն ու աշխատաւորութիւնը շահագրգռող գրեթէ թո՛ւր Հիմնական ինքզինքներուն ու կը Հասնի Տնտեսական Միջնագոյնին Համադուզովն: Մանրամասն և շատիկ անօրութիւններ մը կատարանախերէ միջնագոյնի ընկերային կենսակը՝ արագական և տեսնական տեսակէտ, ո՛ր միայն Աշխատանքի Գրասենեակէ անկամ, այլ և ո՛ր անկամ երկիրներու մէջ ԳոտնակուՍթանի կարծանագրէ, որ Մարտիան և Պրպշիւնիսի կարծանակն համադասարար Հետեւի Գրասենեակէ աշխատանքներու*): Անցնելով մ. Ռուսոյն փոխարարութեանց կողքերու Դաշնակցութեան և Աշխատանքի Միջնագոյնի Գրասենեակէն Հետ՝ տեղեկարարը կը գտնէ, որ Համայնավար կառավարութիւնը՝ տեղի առաջ կ'ենտրոնի պարտնէին ու գտնէ կարեւոր պահերու Համար իր իսկ նշխարակատարութիւնը, ստեղծած պետի ըլլայ, Հետեւեալ Հրատարիքի կը անհաշտ շարքաբանութիւնն ու կըսէ, որ կարիքային մեծ ժամանակային յիստի ինքէ միջնագոյնին անտեսանք կ'ենտրոնի: Յետոյ, չընթարէ կը պաշտպանէ ինքզինքը խաղաղական Փաշտօնական մասնային և եռթիւց պատերազմութեան յարմարեմանցուն դէմ: Կը խարսգանէ՝ զանազան երկիրներու մէջ բանտարական պատուութիւններու դէմ զորեան ընտարարութեանն ու կը վերջացնէ Հաստատով, որ Գրասենեակը յետագոյնին Հեռուցակ առջի մեծ շարժով պետի կրնայ օրտակար ըլլայ աշխատաւոր ճարգութեան:

Գերեզ պատերազմութեան պարտնէին միայ, խորհրդատուզը հորտէ, որ թան որչառնեան ու Հանուած բանակները, նաև պաշտանական գրութիւնները, անպիտանելով և Փրանսիոնիւմ հոգովէն յետոյ, կորչէի պիտի ըլլայ որեւէ կառավարութեան պարտնէին միայ և Պրանսեակէ տնօրէնին Կահուութեան տակ թարգմանի անոյ լիցիւն ու յղի Աղբերու Դուշակ-

ցութեան ընդհ. քարտուղարին: Անկիւ մասամբ գուցանով կ'արձակէ անկան պատերազմութեան, որ կը պահանջի, որ զերմարքիւն ալ Հաստար իրաւունքներ ունենար պաշտանական երկու լիցուներու կողքին:

Յետոյ, խորհրդատուզը կ'անցնի Փաշտօն արեւմտասլաւականներու ներկայացուցչի Ռոստոմիի լիարարկըրի վանքացման խնդրին, որ երկու տարի է վերջուտն և կրթութիւն արեւմտասլաւական նիւթ կը Հայթայթէ խորհրդատուզովն ներս: Ռեպուէ յայտնի է, Մոսկովին իր Եանք թաթը գրած և նաև խաղաղական բանտարականարեւմտասլաւականներուն միայ ու կը յայտնի իր կամակաւարներին մէկը ընէ որպէս բանտարական պատերազմ: Անոյին արեւ իսկ, թո՛ւր բանտարական պատերազմները, որ կը ներկայացնին միջինաւոր միջնագոյնին աշխատաւորութիւն և կը պատկանին Անարխիստի Արեւմտասլաւական Միջնագոյնին, կողմնորէն ընդգծեցին ու պարտնէին խաղաղական արագութեանը, որ չգտնանով խնդրելէ ամէն աշխատաւորական շարժում, կ'ապուշէ ամէն ապտանութիւն ու բանարարելէ ամէն արեւմտասլաւական իրաւունք, կը Հեղին Համայնարարային բանտարակներ՝ Քարգախերով խաղաղական աշխատաւորութեան ամէնին առաջակցող իրաւունքներէ մէկը: Ռոստոմի իրենտորէն կը պատարակուի Լեւո Փուզի և Նուրիլիարի (Արեւմտասլաւական Միջնագոյնին ճարտարը)՝ փառարանելով Փաշտօնական աշխատանքի օրէնքարութիւնը:

Եստ նշանակալի է, որ, վերջին Լաշիլ, թուան ու երկար միջնարանութիւններէ յետոյ, Ռոստոմիի լիարարկութիւնը կը վանքացնի, Հակասակ ամբողջ բանտարական ներկայացուցչութեան կատարի ընդգիծումը: Գրանտարիական պատերազմներէ զատ՝ վանքացման թիւր կը ընթարկն նաև կառավարական բազմաթիւ պատգամաւորներ, մեծ մասամբ Հանրապետութիւններ և բազմաթիւ կառավարութիւններ ներկայացուցչի, ապրիմով աւելորդ անկամ մըն ալ ապացուանելով, որ Հակասուղարական վարչեաններուն՝ ներկայ կառավարութիւնները ո՛ր մէջ աշխատաւորութեան Հապաղընտարութեան Հետ են:

Նոյն Կահուանտարական խճարարութիւնը Հաստատուցան նաև, խորհրդատուզը օրակարգին, գտնէ ամէնէն կարեւոր հարցին՝ արեւմտասլաւական պատուութեան վերաբերեալ միջնարանութեան ընթացքին: Նոյն սերտ Համադարձակցութիւնը, կառավարական և գրեւտարիական պատերազմներու միջև՝ բանտարական արար պարտնէները միջնարանու կամ խնդրելու Համար:

Ո՞ր և արեւմտասլաւական պատուութիւնը: Սկզբունքը պարզ է: Կառուկերպան գործարարութեան դէմ՝ իր Հանքը պատգամներու Համար՝ արար է, որ բանտարակութեան ալ իրաւունք ունենայ արեւմտասլաւականութեան ու կը զիտան կ'անկամ կ'ողորմեղեկուի: Արար է, որ, թուական և ճարգային իրաւունքներ պաշտպանութեան Համար մըլան ամէն կ'ուր մէջ, բանտարակները կարեան Հանքայն ըլլայ ու իրաւունք ունենայ ինքզինութեան: Խաղաղութեան խորհրդատուզը ընդունած էր սկզբունքով ու խառտան անորոշական արեւմտասլաւական ապտարիւն: Յետագային, գտնուած Համայնարարութիւններ, Հակաս-

*) Այլեւ Միջ. Գրանտեանին կ'անգամակցին յիտան կ'անգ պատերազմներ: Սկզբու յայտնի է. Պրպշիւնի և Սպովիան ննտանց Աղբերու Գուշակցութեան, թայլ ընտրելու Գրանտեանի տնտեսարարական յանգրտան կը շարունակին մտանակի Գրանտեանի աշխատանքներու:

ուսկ իրենց խոստման, գտնալան առիթներով, աշխատանքան սահմանափակել կամ կտրուել՝ արդէն իսկ անկատար այդ ապաստանները: Այսպէս, Փայտախոտաւան ամբողջութիւն ընդ այդ պատուութիւնը՝ ինքնուրուին և անկտար արհեստակցականներուն հակադրելով՝ պայտաներու կտուտարութեան հակադրելու տակ զըտուտար արհեստակցական-ձայրակարները: Յետոյ, Մեծըն-ճըն-Յրդանան, որ զեւ զԵրկրէն պահու յայն ծրագրով ու կտրուակերպուտ յարմարացական ծր. անկտարական արհեստակցականներուն զէժ: Սրբ սրին, բանտարանէն համարատարան կտրուակերպութիւնները կը տեղեկացնէին այս շահասակութիւնները Աշխատանքի Գրասենակին, որ անկտարը կը որէն զայլ տանին, որովհետեւ շեար համարատարան որեւ մէջըզգային պայմանադրութիւն: Այսպէս է որ զեւ 1924-ին, բանտարանի պատկերանկերը պահանջելին ինչպէս որտեղիցի զըլլա: Համառոտ ստորագրութեամբ Գրասենակի, կտուտարութիւններու պատկերանկերը շարժարան ծր., որքէ յետոյ յաղորդ նուազըջնին ծր ընթացքին պէջ զանկտար միջնագային պայմանադրութիւն ծր: Բայց ստուղին որն իսկ յայտնուեալ, որ կարելի պիտի չըլլար այդ կարճարան պատարաններ: Բանտարանի պատկերանկերը կը պնդէին, որ կտուտարութիւններու կտրուակը չըլլալի նաև յայն արդար ու ընտան հարցին մասին, թէ արհեստակցականները իրականօր ու լայն թէ չտանին՝ զործագուիլ մէջ եզոյ շոյր կարմակերպութեան հետ համեմատելու: Յամենայնոցին զայնքան թանկան, որ կը պարտանդիլ հետեւեալ նախատարութիւնը՝ պահպանել բանտարանը այս կամ այն զործագուիլին յիստիքայնելու իրականութիւնը: Հանդիպուեալ բանտարանի պատգամաւորներու լուրջ ընդդիմութեան, որան զէժ չէկարելիցին կարճարանին: Այսպիսով, ինչպէր ծագ առկա ու կրնայ նաև մեծ հարան ծր՝ Ընկերով 1924-ի խորհրդատուով օրակարգէն: Բայց սոյն պատճառ մը չէ, որ կտուտար շոյր զուրջ անկտարութիւններ:

Ու եթէ բանտարանէն ներկայացուցիւնները այս ինչպէս մէջ կրնային որոշ մտորութիւն, ընդհանրապէս, հանուրով կը արժանանային իրենց ճանտար յաղորդութիւնը՝ օրտուրդի միտ երկու հարցերուն մէջ: Այսպէս, բանտարանը հրահանգներու պարտաւորել անոնց ստացած աշխատանքով ինչպէր կարգուողընցեալ համառոտ աշխատանքութեան շահերուն, Անտարակոյն, մեծ ընթան յաղորդութիւնները ժամանակէն, բայց չէ՝ որ զբանտարանէն հասարակագրութի մէջ պէտք է իրել առեւտրային իրականները: Այսպէս, համառոտ խորհրդատուով ցանկութեանց, զործակերպ պարտաւոր պիտի ըլլան բանտարան օրտուրդ ծր զմտան՝ հրահանգներուն շարժարան որքէ սեպտա տուտարն զան վեց շարժի և հողայ հրահանգն շոյր ընկերական կարիքները հրահանգութեան առաջին որք սեպտու, զան, մինչև քան մինչեքոր շարժիլն վերջ: Այս արժանադրութեան ժրացան նաև արհեստան երեք մեծ պետութիւնները՝ Փրանսիային, Անգլիայ և Ինքնակոյ զործարարական պատկերանկերը: Այս առթիւ շարժարանէն երեք օրինակներ: 1. Փայտախոտաւորութեան նախագիծ մը նախարարութեան և վաճառականութեան աշխատանքներու և տեղկան ու պահպանելի աշխատանքներու, և պայտաններու վերա-

բերնայ: 2. Փայտախոտաւորութեան նախագիծ մը՝ երկրագործական աշխատանքներու վերաբերնայ: 3. Կտուտարութիւններու օրակարգի յամենարտարութեան նախագիծ մը ինքնանոր սկզբունքներու մասին ինքնագրութեանց զէժ բանտարանի ապահովութիւնները շահագրողոս: Այս յաղորդութիւնը, ինչ ալ ըլլան իր զործական հետեւները, չի զարգիլ կարճար յաղորդական մ'ըլլալ: Միջոցառման զբանտարաններու կողմէ՝ հակախոտարակայն այս սկզբունքներուն ընդունելիլ մեծ պէտք մը պիտի ըլլայ միջնագային բանտարանութեան մեծը պահանջելու համար յամտորդին անոնց զործարանութիւնը:

Նոյնպէս կարելի է նաև օրակարգի երրորդ ինչպէս մէջ աշխատանքութեան մեծ ձգած յաղորդութիւնը: Ինչպէր կը կրնայինքը մասնաորարար տուտար մէջ, կրնէրու կողմէ կատարուած աշխատանքներուն: Ինչպէս յայտն է, իտլար տոկոս մը կը կողմէն այն կրնէրու ու աշխիւնները, որան արհեստան պետութիւններու մէջ, իրենց երգիքներուն տակ կաշխատան՝ Հագուտանդէն, զարգիլ առարկաներու կամ զուրաբեղիներու և նման առարկաներու վրա: Արք՝ որտեւ երկրներու մէջ, մէկ օրէն տանն կը զէժ զործ աշխատանքներուն ընդառայութեան: Վերջերս զեւ, Փրանսիայի մէջ, որ հայ կրնէրու և աշխիւններու իտլար մաս մը կաշխատանք, արտաքինուտ այլ շարքը: Յետագային մէջ յայտնագիր ընկերներ մասնակցելին հայ կրնէրու շահագործութիւնը: Արք՝ խորհրդատուովին բանտար պատկերանկերը կը պահանջէին, որ միջնագային պայմանադրութեան մը նախագիծն ամերկ որտեւ նախին աշխատանքներու վերաբերմամբ՝ արդիւնքու համար զործ աշխատանքներու շահասակութիւնները: Երրորդը զործարար սկզբունքով ընդունելու այս առաջարկը ու վաւերացուց Աշխատանքի Միջնագային Գրասենակի կողմէ պատարանուտ կարճարան-գեղուցարգը, որ պիտի տարիլ անգամ յիսուն հինգ պետութիւններու, որքէ յետոյ կարող պիտի գայ 1924-ի խորհրդատուովին առնել, ու պիտի պատարանուտ միջնագային պայմանագրութեան մը:

Ահա այս է, ընդհանուր գեղերուն մէջ, Աշխատանքի 10-րդ խորհրդատուովին կատարուած աշխատանքը: Գտնուցիլն է այս արդիւնքը աշխատանքական անարկուտ: Անտարակոյն՝ ո՛ր: Գրան կընայ միջնագային բանտարաններ, ի վերջոյ, Աշխատանքի Գրասենակը վերանուն ընկերակարական Հասարակութեան մը: Այսպէս պիտի շոյջ տայ ստիկան: Բայց ինչ որ անբանակ է, այլ այն է, որ միայն բարեբար արդիւնք կընան ունենայ մեծ ձգտած յաղորդութիւնները պարտաւոր, որ զարտակարգերու զործակութեան ընթացքներուն և բանտարանի պատկերանկերը պահեն միջու իրենց լիակատար անկտարութիւնը:

II. Հնկերկրորդական արարկան կտրուակարաններ (Աշխատանք, Ձէյո-Սյոյուպիւր, Անգլիա, Պելիսիա, Տանգիլի):

Աշխատանքի Գերմանական Աշխատանքական կուսակցութիւն. — Գտնարագիծ վերանորոգելի Ընկերակարական Միջնագային շէտար սկզբունքներուն մէկն է նախ երկրներ մէջ մէկ անկտար ընկերակարական հասարակութեան զործարանները:

աշխատանքը Այսպէս, ընկերութեան Բուստասանը (Բիշապազային) կուզայ երկու կուսակցութիւններով (Լեւոն և Լա-դէկ)։ Յիտալովազայինը կը պայքէ նոյն կացութիւնը։ Լեւոնասանը կը գտնուի աջ տեսակէտէն աւելի անկախաւ կացութեան մը մէջ։ Լեւ ընկերութեան կառուցութեան կողքին, որ շատ շեշտած աշխուզման Լակուաներ աւել, կը տեսնեն ընկական ծախ Ըստան մը-Անկէլլ ցառ, զերման կորցումանութիւնը, որ Լեւոնասանի մէջ խառը թիւ կը կայմէ, ունի կը աշխատութեան կուսակցութիւնը։ Այս կուսակցութիւնները միշտ Փիլաւալպիի պետական Ըարանը՝ ունի լաւ աւելի շուտ զրգուած փոխարարներու-թիւններ, թայտ ստնէն մը ք վեր կը կոխարէ՛ սերտ ու կայարական մեքմնաց մը ինչ ու զերման աշխատարարներու միւն։ Նախամանութիւնը կուզայ երկու կողմերէն ալ։

Ազգային ընթացքին զուարթած Լեւոնասանի զերման ընկերութեաններու ճամբարները կուզայ ապացուցանել ճամբարչութեան պէտքը անգամ մը ևս։ Միտ կողմէ, տարեկան տեղեկատուութիւնը կը պարտ-ի, որ կուսակցութեան ճամբարներու թիւ բարձրացած է տասներկուցէն երեսուներկու, օրինակ, Բարսիլ Սիլվալայի մէջ։ Եւ այս յարաբերութիւնը նաև Լեւոնասանի միտ մասերուն մէջ, ուր երբեմն ընկերներու թիւը կիսկապակասած է։ Բայց այդ, զգուշ յատար-զմութիւն կը նկատուի նաև ընկերութեան ներքը-լուսներ ունեցող՝ մարզական և երեսասարգական կողմակիցութիւններէ ներս։

Ճամբարներին առջև դրած գլխաւոր երկու խնդիրներն են. 1. Լեւոնասանի փայտակալ կացութիւնը և 2. Լեւոնասանի ընկերութեան կուսակցութեան համար համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։

Աստիճան ճարտի վերաբերմամբ ճամբարները, ի մէջ այլոց, կորցնէ, ճամբարն ընկերութեան կուսակցութեան Միջազգային զինամարտիկական ճարտի մասին ճամբար քանակիւն, կուի ի խնդիր ստարտական զինամարտիկական և զինարական ծառայութեան կրտսերան։ Բարեկարգը ճամբար աշխատակցութեան զինար՝ ուն կորցնէ՝ միջանց ուժով աշխատել Լեւոնասանի թո՛ւր ընկերութեան կուսակցութիւնները և արհեստագիտականը Ընտ՝ ձեռք մղելու ճամբար քանակութեան զանազան կրտսերները։ Կատարողը պաշարել կեանքի ուղեկցում զիստ և կուսակցութեան անձն ճամբար զիստ, որ սրելով զուր պիտի յաշտարարէ աջ կողմէ նաև քանարական կուսակցութիւնը։ Ունի թորոզ միւլ նաև վերապար-թազ սրբաշխանութեան և Փաշիզմի զիստ։

Յետոյ, ճամբարներ կը զարկէ մանրամասնորէն՝ ընկերութեան կուսակցութիւններու փոխարարութեան ճարտի։ Կատարելի՛ տեսնած ճամբար-մարտիկական ըն ճամբարը զարմնէ՝ ճամբարչական զարմար ճարտի մը Ըստասանով, ինչպէս պատ-բարզն ուսով Աստրա-Ղազար կայարանի մէջ կայ։ Ճամբարները կը փակի՝ որչափով կանանց խորհրդակցող մը ու առաջարկով անկողնէ կուի զերման փոքրամասնութեան սպառնգելու ճամբար ապ-գային և մշակութային ներգործութիւն։

ընկերութեան կայքի բուստ անուսի ու վերա-ւարման աշխատանք մը, ստիպած ըլլալով նուազ քանի մէջ կողմէն ճամբարայ պիտի, միտ կողմէ բարձրացող յատարչականութեան զիստ, որ կը փորձէ, կայքի եւ կերտական պետութիւններէն յետոյ, մնալ զիստ նաև Նորայաթ Յիտա-Մշտութիւնը մը։

Այսքինի զուարթած տարեկան ճամբարները այդ տեսակէտէն արժանազանքն նկատելի յառաջիմութիւն մը 1923-էն ի վեր, կուսակցութիւնը ունեցած է Բու-կան դպարն անուս, արժանազանքով շուրջ 1600 նոր անդամներ (16%), Եւ այս մասնակազմակերպ, մարմն-ներու թիւը 2256-էն բարձրացած է 3022-ի։ Կարողու-պարտութեան տեղեկագրեր, միտ կողմէն, կը բերէ կուսակցութեան անդամներու արձագանակ թիւը՝ 114.853, որոնցմէ 18.822 կիներ և 4680 երեսասարգ-ներ։

Ճամբարները, յետոյ, կը զարկէ կուսակցութեան նոր մարտիկ, որուն նարտիկը կարչիկ նկատի տանել յառաջիկայ ճամբարներին (1928)։ Յետոյ, ճամ-բարները մնալ կը զարնէ երկրի յարաբարական զինակը շահագրգռող միտարարութեան։ շահած քանակն է կը պարտմանէ մասնաւորաբար Ընտեկայ արժանազան-թիւնները։ 1. Ճամբարնականութեան կը մը զտնէ ընկերութեան զիստ կուսակցութիւններն Ընտ — խորհրդարանային զիստի զիստ։ 2. յանձնարարել կու-սակցութեան զարմարքին՝ յարաբարական մէջ մար-նել զերման և ճամբար ընկերութեաններն Ընտ՝ Յիտալովազային թո՛ւր ընկերութեան կուսակցութեան կիսկապակասութիւններու մարտիկները վերաշահելու ճամբար, մաս-նաւորապէս, որպէսզ պարտի ապագային ճարտի, որ, ինչպէս Լեւոնասանի մէջ, կը ներկայանալ մեծ սարքի ընկերութեան ուժերու կերտարման տեսակէտէն։

Գալով միջազգային թուրքաքանութեան՝ ճամ-բարները կը զարկէ մասնաւորաբար Ազգերու Դաշնակ-ցութեանը ու Բ. Բուստասանով, կուսակցութիւնը, ընդհանուր առումով, Ազգերու Դաշնակցութեան կը նկատել որպէս կորից մը, որ կրնայ յետագային զար-գանալ ու օգնել ճամբար անոր ունեցանքան՝ աշ-տանակողն շուրջ քնորներն Ընտչաննէ։ Յի մտած, որ զայն կողմնակցելը, զիտարարութիւն, զարդն պե-տութիւններն են, որ, միջին նշանի, կարմակերպու-թիւնն են որ իտպան տարակազար զիստ։ Դալով իւր-բարային Բուստիոյ՝ ճամբարները աւելի շուտ, կողմնակցել է Ընտեկայ կարգապետին. — Ընտերք վար իւ. Բուստիոյ տղան, պայման, թո՛ւր շուտ, որ զարդնի պիտու, թիւնները զիտու գորտութեամբ աշխատել տեսպա-րել սիրով երեսակցելը, թայտ իտարարել պարտիկ, որ երկնէն ենր՝ կուսակցութեան իտար իտար ընկեր-ութեաններու աշխատանքն ու զարմարութիւնը։

Վերջացնել առով, պէտք է մեծ նշանով ար-ժանազանքն Յիտա-Մշտութեան պերման և ինչ ընկերու-տականներու ճամբարնականութեան զանից միտ ստ-բան յարաբարները։ Այսպէս է, որ զերման ընկեր-ութեաններն ճամբարներն չիս պատիկակը զարևո խնդրակու ցրչակը տարակու, կը արտա-տանել կարգապետութեան խոսքը։ Ան ըստ. — Անցողիմ մէջ, Աստրա-Ղազար կայարանի մէջ, մեծ կը կաւելի միտիմ։ Այստ կողմնակցել, մեծ պէ՛տ է

վերսկսեմք նայն կոտր: Գիտեմք, որ յնի հանրապետութիւնը, որուն հաստատման համար աշխատած ենք բաւորաւ ալ, կանչուած է դառնալ, մեր հասարակաց պայտօրի ճնշման տակ, ընկերակցութեան և նորարարութեան յարցանալի մեծ գործն մը: Անա մասը հասած է միտրիան: Արկարիմը իրարու մեր ձեռքերը և յախտ, ընկերներ, միասին՝ ազատագրող պայտօրի կ'առար... Պէտք չէ ճանաչել, որ անջեպնի մէջ ու եւս ճիշտ, երկու ժողովուրդները հզած են ու կը ժան ազգային ընկերիմ հակահարգչները, ու ընկեր-վարակներնու եղբայրութեան աստիճանը աւելի քան պատարեր է:

Համազումարը յետոյ գրառեցա՝ քանտրական միտադրանի ուղեգրակակումով, որ անցի ունեցա յուշեմ Զին Ս, Փրակայի մէջ, և ունեցա Համաշխարհին մեծ յաշխուժին, որուն կարեւ էր անդարգաւանջ մեր կուսակցական մտայնը:

Երեւոթեան Համը վերընտրեցաւ կուսակցութեան նախագահ:

Անգլիական Անկախ Աշխատատիրականներու տարիկան համագումարը—Անկախ Աշխատատիրականներու տարիկան Համագումարը զարգորեցաւ՝ կուսակցութեան վարած յարմակեան զարգացանութեան արհեստացանկաններու զէմ, որուն մասին խոսեցանք մեր նախորդ քրոնիկումով: Համագումարին քայքայն արեւիտ, նախագահ ճէյմս Մարքսը ընչոնց աչք արտակարգ օրէնքին զէմ անբողջ ուժով կուելու անճարեւտութիւնը ու նկատեց, որ մէջ միայն պէտք էր ճարտարեղանց զանց զանա, հապա նաև, պատասխանելու համար կուսակցութեան յարմակեան, դաշտանողական կուելու մեջին յարմակողականի՝ Իստայով աւելցնել արհեստացանկաններու անշարժութեան թիւը և ընդանուր յարմակողական կուել մը քանայով դրամատիրութեան զէմ՝ պահանջելու համար բոլորին յատուկ բաւարար թուակներ: Ըստ Մարքսի, այդ համարով առաջին զամբը պիտի ըլլայ բաւարարած թուր աշխատավարձերու վրա անմիջապէս պահանջել 20% յաւելում մը:

Վարչիկ մարմնի անդակութեան վախճանքովէն յետոյ, Համագումարը անցաւ դրամայինի վրա ուտորի Հաստատման հարցին: Թեւ ու զէմ վերանորոգութեան ներքէ յետոյ, Համագումարը շարժե տեսու մատուցող անդակութեան մը աչք խնդրի յուրը, Վախճանեցաւ յայտարարել մը է նպատակ պետական ու քաղաքացիական դրամատուներու:

Արտօրին թաղաքակցութեան մասին Պերքանի քանակը շահեցաւ Համագումարին Հաստատութիւնը, Բանասէր կրօն — Համագումարը կը պատմեի, որ քրիստոնեական քանտրական շարժումը ուժգնորէն մերմէ կտանալու իրան Ֆալգախակութիւնը՝ անկողնայով երկրպական յայն Ֆալգախակութիւն մը: Կը պահանջէ, որ կուսակցութիւնը վերջ զէմ Խ. Ռուսիան Միջովանիկան ներարկի և առանձնացնելու իր արեւմտար արկանայինիութեան, որ յոյրը Ֆալգախական կնիմատութիւնները ներարկի իրապարարութեան, որ պիտիտի Արգիտը Դաշտանողութեան ռամկարարութեան: Միւս կողմէ, համագումարը կը պատմեի անգլիական զարգորթներու ինտ հաստատու և համագործակցական Ֆալգախակութիւն մը՝ շնչակով, որ միմեմ-Քրիստոնեան պէտք է վերջ զէմ զարգ. ցեղերու վրա իր տիրա-

պիտութեան, ընդունի Քրիստոնեական քաղաքական անկախութիւնը, ինչ Էաշէ իր զօրքերը եղիպատսն, զիբէ Հնդկաստանին նոր օրէնքարարութիւն մը կայն:

Համագումարը ընդունեցաւ նոյնպէս, միասնաշխարհութեան, բանասէր մը, որ կը պատկերէ անդերու Համաշխարհումը, վիցեմանայ աշխատանքի հաստատութեան հարցին ներս ու նորարարութեան վրա աշխատարարական վերահղորդութեան մը անճարեւտութիւնը: Պէտք չէ ճանաչել, որ Անկախ Աշխատատիրականները՝ անդակական ընկերակցութեան մասին թիւը կը կարգեն:

Տանգիկի Ա. Գ. Կուսակցութեան համագումարը — Տանգիկը, որ պատկերավորէ յետոյ, Համագումարը զարկ տար իր արմատագրութեան, բանեցաւ Գերմանիային, ունի իր ընկերակցական կուսակցութիւնը, որ Հեռագրեւեմ կող իր յարէ: Վերջին Համագումարը, որ անցի ունեցաւ ապրիլ վերջը, կը ընդէ կարեւոր յաւելում մը անշարժութեան թիւին վրա: Գարուազարութեան անգլիկարեւ կերեալ, որ Տանգիկի ապառ թաղաքին մէջ, վերջացող ապառ թիւքային, կարգուած են տասնչորս թը նոր մարմիններ ՔՅՆ անշարժութեամբ:

Այժմ ընկերակցական կուսակցութիւնը կը զանդէ կուսակցութեան զուր, կարելի է քան նոյնիսկ, ընդդնդարի զիբրին մէջ իր դաշտարը ուղղուած է ուժգնորէն կոթուելի կերպովն զէմ, որ կը Համագումարեան Գերմանիոյ կերպովն ու նաև զերման ապրախական կուսակցութեան:

Համագումարը գրառեցաւ դիտարարար՝ ներքին և արտաքին զարգացանութեան: Ընկերակցութիւնը կը զանդէ երկու հասանքէ մէջնուրը, մէկ կողմէն՝ կաթոլիկ կերպովն, որ ազանակով այն ընկերակցութեան, թէ իրը թէ ընկերակցութիւնը զէմ է կրօնին, կաշխատ շարժի քանտրութիւնը, Համագումարը՝ հետեւեղծ առարարական ընկերակցականութեան օրինակին՝ դուռ, որ կուսակցութիւնը պիտի հաւաքէ իր ծոցին մէջ քանտրութիւնը՝ ստանց զառանանցի երգարութեան՝ յատկործել անշարժութեան զարգացան և զառակարարային իրաւունքներէ:

Պիմիմիլի Բամարական կուսակցութեան նրանում կուսակցական համագումարը — Պիմի քանտրական կուսակցութիւնը, որ ստանձնանկերէն է վեր, արեւմտեան ընկերակցական շարժման մէջ, յարակցական հաստատութեան մէջը Հանգիացած է, շարժ մը տարիէ է վեր, կանչել անձանց վախճանուրը ապառնայ մը: Իր ստիւն ու գրամ է թաղանի կուսակցութեան մասնակցութեան զիցակով հարցը: Բաւական զարուար, որպէսզի կարեւոր մաս ընդդնդարի զիբրին մէջ, թայց բաւական տպոր զեմ՝ ստանձնի իշխանութեան Հաստատութեան, ան ա՛նա տարիւած, քանտր զառակարար քարտրութեան սիրտն ու, զուցէ, է վնաս ունենի իր ընթացիկ շահեւ, մտած է իշխանութեան մէջ: Այս Հանգումանք է, որ պատճառ կը զառանց, կուսակցութեան ներս զրգուած վերանորոգութեան:

Նախ քան Համագումարը, կուսակցութեան կարիքը դաշտանցութիւններէ Պիմիմիլի մարմինը, մեծ ալ խանցաւանց զուցով մը տանց իր զառանգանակելու: Բաւան հարցը ընկերակցական քանտրութեան մատուցեցան աշխատատիրական աչք մեծ ցոյցին, Թարգիլ սիրտնցան, երբեղով, անհամար զարգակներով, ինչով անցնայ զմեզ զարգ. ցեղերու վրա իր տիրա-

Ճապեր արտասանեցին Միջնադարյին և բարձր կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները: Կոստանի Քնիլ Վանտրիկէլտ՝ զիւր բանտարկութեան շատաւարժ ու կին դիւտերներէն, զուցէ, առհնէն աշտառու, պետութեան արդէ արտաքին գործոց նախարարը: Յոյսը վերջացաւ համակրական հեռագրով ճը՝ ուղղան իտալական բանտարկութեան՝ Ֆիլիփո Քարաքիլի մէջուս:

Համալուսմարը շնորհաբարութեամբ քննեց կուսակցութեան տարւան ճը կենսը: 1926-ի բնտարկան յայժմանակէն յետոյ, երկրին մէջ զլուրի ցոցեցիկ Փաշտաները, որ նոյնիսկ րանութիւններ գործեցին, ու ծնաւ բանտարկամ ստիպանալիքներ, որ ճակատ բրանեց պաշտպանելու համար բանտարկան ապստամբներ: Պէճ գրամական ճիւղերին անկողնէն ու երեմական սպանալէն յետոյ, սնչուսու, կուսակցութիւնը կրեց որոշ հարւած: Ա՛հա Քիւեր, 1916-ին կուսակցութիւնը կը հուշէր՝ 188,006 անգամ, 1921-ին 614,492: 1925-ի բնտարկան ժն յայժմանակին այդ Քիւեր ինչու կը 599,007-ի՝ 1926-ին կրելով կրկին նա՛ր հարւած մը ու իջնելով 588,087-ի: Բայց, կրէ՛ ձեռագրաստական Բօօզգուրէ՞՜ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը... — ինչու տարի մը արքիքամիք, վրանգուտար և դժնայակ պայմար մը իր վերադարձութեան տարիքն ու, ախ, գեղեր անվանալ զուրկ կուգան: Փշտանային վրիպեցա՞ւ՝ հաստատու տարւայ մեր ընկերակցական գարնին սչնչացան ճգանց իր միջերան մէջ: Մեր մարմինները դժուար փորձի վր ձեռքարկեցան, քայց անցան և վտանգը, ու սնե՛ք ուժեղ ե՛՛ք միշտ...

Միւս կողմէ համալուսմարը զգոյի յարակիժութեան արժանացրեց կեղծական շարժման սեռակէտէ: Կուսակցութեան մէջ կրկին արտադր հնարեւոյ՛ն կը բարձրանայ: Կը բարձրանայ նաև ընկերակցական շարժաններու (Քաղաքականական, Նահանգային Նայիկ)

 III. Փրանսայի ազգայնամ ձոր օրինակիցը և աշխատանքայինը — Հնկերգարական Միջնադարյին Փրանսական հաստանքն ճիւղերը լքերին ժողովի նկարագրեցաւ վերջին ամերեան ընթացքին, օրինակը ճը պատեալով, որ կուսակցութիւնը ներկայացուց իրերգարականին՝ պատեալով ճամանակ ապստանի կացմաներութեան ճախն: Տեղեկագրէն կը Փայ Պոլլուր, ընկերակցական երեւոյթանքը, շատ որո օրինակ նախադէժ ներշնչան էր ժն ընկերգարական ժամ ծօտիք զապարտներին: Միւս կողմէ, զարջ էր, որ օրինակը ճէկ որոշ ճարը՝ փոխ առնան էր ընկերգարականներու նոյն երկրի ճախն ներկայացուցան ճրպարին: Օրինակէն անցաւ կարեւոր մեծամասնութեամբ ճը, ընկերգարական երեւոյթանքները Քեք քուսական ըլլալով: քայց ընկերգարական շարժաններէն, ճամանակներէն, ցոցեցան իրենց շարժաններուն զճն ու շրջօրին ըզգրեցին օրինակէն զճն: Օրինակիցը կը քարտաղէր, պատեալով ճամանակ, բոլոր Փրանսական զապարտներու և Փրանսական իրաստութեան սակ ինչու անհաստեան դիւտարարութիւնը, առանց տարիքի և սնի խորքայնամ, երկրին բարոյական, երկրական և պատեալական պաշտպանութեան գործին համար: Համալուս ընկերգարական գեղերու երկրական քարտին ու հաստատուներուն, ընկերգարական շարժքը շարժանակցին արտահանքեր թեքահաստութեամբ նայիլ արք օրինակէն վրա, որ կնթարկեցաւ ձեռքարկով վրանաստատութեան: Այս առիթ հասարակ զապարտ իրերգարականը թեք կրքաւ բանան մը կորցի շարժերն է իպստա օրինակէն, քայց առիթա մեական էր ու զայժմանակ մնաց շարժերու, որ հաստատու մնացին իրենց տեսակէտին վրա ու հրապարակաւ իրենց շարժանները յուրանալու համար է մտնի, որ մնացան երկրին բանանքն ճը, որ իրենց գտնացում տարով անցորձ՝ կը փրկէ երեւոյթանքները փոփոյկ զիւրքն ճը: ԱՄՊԻՆ, ՏՈՒՆԱՆԱՆԱ

ՄԵՐ ԶՈՒՅԵՐԸ

ՄԵՐՈՒՆ ԾԱՐՈՒԹԻՒՆԵՆԱՆ

(Ստեփան Ստեփանյան — Բապայան)

Մերունը ծնել է 1872 թ.ին Նորքի Քարափի Քաղաղ: Կրթութիւնը ստացել է Նոյն Քաղի շրջապատան դպրոցում: Նորքի յեղափոխական սերնդի հայրն էր:

Տակաւին երիտասարդ՝ նա մտնաթանում է Ս.Կուսակեանի հետ և ճանաչեցում իրա շարժմանը: Սն լինում է մէկը աշխ ոչք հուզու, որան Ս.Կուսակեանների հետ մերքաղաքային ցոցեցան ռաճանակեր աշխատանքների գտապարտեցին Ստեփանին կցուում: Մի տարի յետոյ, նա կարողանում է թաղուրթեամբ փախել և զայ հայրենի Նորքը:

Մերունի վրա մեծ ազդեցութեւն է սնում իր հայրենակնց Սթեփան Մանասեանը, որը նրանի գիճարգիճի առաջին ընթացակարգներն էր, ստուցել էր՝

Ս.Կուսակեանի զապարտներով ներշնչան ապստանք: Սակախ, շուտով նա հնարաւ կուսուճանեցի և, առհասարակ, յեղափոխական շարժանից, քայց նրա ազդեցութիւնը մեծ նշու պատանի Մերունի վրա:

Սթեփան բանտանեւոց յետոյ էլ Մերունը շարունակում է յեղափոխական զորքը: Նրան յաղաղում է կոմսերգիցի ապստանները մը մեծ իտքը, որի մէջ ճանում կին իկ. և Կար. Յովհաննիսեանները, Յակ. Ա. և Մ. Մանասեանները, Մուշեղ Յովհաննիսեանը, Արսուշ Տէր Մամբէտեանը, Դեղան Քաղախանը, որոնք առաջին զեր կատարեցին Նորքի երիտասարդութիւնը յեղափոխական զապարտներով զատարտակելու և կոմսերգիցիու տեսակէտից:

Շուտով Մերունը ստիպան ծնու հետանայ մեծազայրից. որքան էլ Նորքի այլիները ապստանք տարան համարելն, զճար էր երկար պատեւ մնալ: Մերունը զորքն փոքր էր Արտաշատ, հարզիկ,

անպատ ետանգով լքե՞մ նա չէր կորցր նստել անգործ ու սանձամարմինով միայն զարգուլթեամբ: Արի՞՞թը չառով ներկայանում է: Ահուում են նախապատրաստակա աշխատանքներ հասնողը արշաւանքի համար: Մերունը նկատում է այդ գործի մէջ և աշխատում է գնելքի փոխադրութեամբ: Եւ ի՞նչ անգամ օրու-պարտական ասումանքի գեղերը վիճարկելու չկող, այլն չի վերագրանում: Նրա գործը շարունակում են Յով. Խան-Ալեանը և Կեօկի Լ. Ամբրիսնեանք:

Այնուհետև Մերունը հաստատում է Պարսկաստանի Քարերի զարգում, որը աշխարհ կարևոր գէր է կտառայի մեր յեղափոխական շարժման գործում: Այսու-անկ նա հանաչում է Սոսիական Սահմաններն անուամով, դրամուտեղով շուտակարգի: Յետոյ նրան ամենքը կոչում են Բաշարոն՝ իր կենսաբարե և սրբելի բնու-թութեան պատճառով:

Բաշարան դառնում է Առաջադասականի դաշնակցական կայմակերպութեան ամենազորուն ուժերից մէկը: Նրա ստույգ Գաշնակցութեան ստան էր: Նրա սեղանը՝ ամենքի սեղան: Առաջին հանդիպումից հենց, նա զիմացիկի մէջ առավ էր բերում սէր ու յարգանք: Իր բողբոջ, ընկերական ընտանրութեամբ, անող յեղ-կոյում, չմտալով իր անհեղին, Պարսկեցիների շրջանում էլ նա յարգանք ծարք էր:

Իր այդ ընտանրութեան պատճառով Մերունը կարողանում էր շատ գործիկներ ունենալ և յաջողութեամբ կատարել իր վրա դրան հուսակցական պարտականութիւնները: Այլ մի գործից նա՝ չէր խուսափում՝ Հասարակ դիմորթի աշխատանքից մինչև կենտր. կոմիտեի անգամսօրինակ: Հ. Յ. Գաշնակցութեան կենտր. ամենապատասխանատու փոքրիկաներից մէկին նա պատրաստուր ուղարկեց կուսակցութեան էրթը շնչել. յոգովին Վիեննայում և պատուով կատարեց իրեն յանձնած գործը:

Պարսկական յեղափոխական շարժման մէջ էլ նա աչքի ընկնող գէր կատարեց, և կեր ուսաները դրանցին Քարեղը և հաստատեցին արտակի ուժի՞ք: Բաշարանը հետագայ Առաջադասականի և անցաւ Քարեղի: Իրեն յուսանկարելի նա պատեց Քրքաշախառանի գրատուն-րից շատերի և քուշը գնելին սասկեանի հետաքրքրու-կան կարներ: Նրա յուսանկարելի հաւատարմութիւն — մի բանի հարեք օրինակ — Հայկական Կանոնների գեղեցիկ պատկերացումն էր: Ս. Հասարեանը, այսօր Երեսուցի աշխատում էին այդ նկարները արել տալ տասնմին աղբումով, քայց ծրարէրը, զժամադարար, ծրարէր էլ (նայ)՝):

Ի գերիշ, Բաշարանը հաստատեց կարծում և աշխ-տեց էլ, ընդհանուր անպատասխան օրերին, գունչ օւրէի հազարաւորներէ հետ:

*) Այդ կարգից մեկնում օրինակ. — մտ 100 հաս. — 1914-ի արեւել. ուղարկում էր Բայրաթի՝ ծնն իսպանիա յեղափոխ: Բայրաթայի ընկերների անկախութեան հետամտով Սպարտեզ կոչել են: Պատ է յաւառ, որ կրակ, գոծ, փայտով 100 և արեւ սով մնացի չէ գոսան: Բանագիրն զիտ կը լինէր, երբ այլ կերպար մը օր գոսեք:

ԱՐՄՈՇՆԱԿ ԽԱՆ-ԱԿՇԱՆ
(Գիւնջ — Յրանապետ)

Մեկ էր 1871 Քին, կրթութիւնը ստացել էր Նորքի շրջապատան դպրոցում, որի սեռունը Իր երկար տարիներ Վաչանի ճակատան՝ մի Հայրենակո ծարք, որ ժամանակին բնատարակել է Վաչան անապէրը Երևանում:

Արմենակը գայելուցով ու յարթանգամ երկու-տարը էր՝ զեղեկաղչմ, շայն ու խունն ճակատով, այտերը միշտ կարծիք, աչքերը զեղծաց, ժանկական անմեղակութեամբ լցուն:

Այս արտաքինի հետ ունէր և ներքին բազմաթիւ միջոք: յաշոջ նկարում էր, շնորհով ուսանաւորներ էր գրում և լալ խոսում, ժամանակ, գիտում ու հա-մոցում էր նակտաւորներին: Ուներ բաւական յաշոջ տանտրական գործ: Բայց այս բոլորը մի կողմ թողեց ու դարձաւ ստղագետ, փոխել այն ժամանակները սեւեւանում էին յեղափոխական գործիչներին Երևանում: Գնաց իր առջը եղբայրների հանապարհով, որոնք ստղագետ էին դարձել զիս ուսանողական շրջանից:

Արմենակը հասակակից էր Մի. Եոզանիստեանի (սեւ Գրք. №2, 192թ.), որի հետ ամբողջ կենսաբան էղել է անբաժան: Միտին երեք անգամ Հայաստան են գնացել ու վերադարձին:

Արմենակը պատկանում էր մեր այն կարգի յեղա-փոխականներին, որոնք միշտ յալ կողմ են պապական սոցիական բարքի իշխանութեան հետ: Միէ մէկի գնելք էին անում, կամ միտին մերթախարում էին մի շնչին բանի համար, Արմենակը միջոցում էր և միշտ յա-նջողում է:

Արմենակը Մերուն Յարութիւնեանի, Մկրտիչ Յովհաննիսեանի և Մուշ. Յովհաննիսեանի հետ անցնում է Վան, որ ժամանկում է Վանի Մեծ դեպքին: Ու՞ր ընկերներով շրջապատան տանկանով օակեարներէ՞ր՝ մէկ տան մէջ, Արմենակը միջին երեկոյն հերոսաբար դիմարում է, և կեր մտքին ընկնում է, յաշոցում է տան տանիքը ծակել ու փախուսի գնելք գնել Ալլախտան:

Շնորհիւ իր անմեղական բաշոթեան և ետանգի նա աչքի էր ընկել և հասնողը արշաւանքին նշանակել էր ինտանդանտ:

1902-08թ. Արմենակը Երևանում էր. կենսաբան-կան զէ՞ք և մարտական ուժերի շնչահատար լիպար: Նրան էր յանձնած գիւնդների ընդունելութեան ու մարզանքի զեկաւարման գործը: Ամէն կերպով Նորքի Մր. Աստուածոտի մենաստանում Արմենակը եղգման էր քերում հերթական ուղեուց հաջողկների խումբը: Մերունի թունանան կարգում էր պոթիք: Աեւտարանի վրա գրան էին լինում մի համար ՎՊրաչանք, Գաշ-նակցութեան գիւնդանք և մի դաշոյն: Այսպիսով, երբում գիւնդը տարւում էր Նորքի մարզանքին կող-ւած ծորք, օւր նա մարզանք էր պետական գիւնդի նման:

Գնանցով ու ետանգով լի էր Արմենակը, կեր 32 տարեկան հասակում, 1904թ. յուրի 2-ի գնելքը սպանում էր գաւազիներէի մնացով: Ու՞րք էին սեղա-դարները — Բայց անյայտ:

Նրա թաղումը Երևանի հարթութեան թան էր:

ԽՌՈՒ

հարձակապար ժողովրդի ծայրը հասել էր Երբքի համազրտասանը, իսկ վերջը զեռ Երևանում էր: Անթիւ պատկեր էին դրան նրա զայաչի վրա: Ժողովուրդը զանս վշամ ողբում էր նրա ծանը:

ԱՐՏՈՒՇ ՏԻՐ-ՄԱՏԻՒՈՍԵԱՆ

Երբքի էր, ծնած 1876 թին՝ մի անձոր շնտաներում: Նրա հայրը հրեանակցիկն իսանաթ ունէր, և վարքիկ Արտուշը էր կրթութիւնը շատարած ճառա հարիանաթը:

Այնուհետև հայրը անանկացաւ, և Արտուշը ստեղծւած եղաւ զարժանատարութիւն սնել իրբքիկ վանասանի Բ. Սիլիպարեանի ճառ: Սա էլ բարձրասանակ և վարչականագոմ կրթասարգ էր, հճաշէլ զհեղձ ու խոհուն հակասագոմ: 1900թ. ճառում էր Դաշնակցութեան շարքերէ, կրթի ճարտիկ և որդեա ազգայնիկն էլ ճառ միկնը վերէ:

Յոր-Մուսուրիկ արշաւորից մի տարի տաւ Նորքի անտոյիկ մեկնուորումս նախպարտասանակն աշխատանքեր էին կատարում: Արտուշը վաշտապետ էր և զբաղում էր էր վաշտ վարժութեանը: Հիանալի էր մեր ժողովրդի այն ճամանակալ զայտնասպարտութիւնը: Նահանգական զարգացից Ե՛լ զիւժկութի վրա զբարձաւ էր կազմակերպում, և ոչ ոք չէր մտածում զնաւս ճառնելու կատարութեանը:

Յուրից պարտաւոր էր մեկնելու: Երբքի ենթակոմ միտն տալիս է վերջին հաշիկերովը: Բուրքը ուրախ են: Պոքի ամենանրիսասարգը — իրզիկեցի Յակոբը շանք անկերէ պարտւել է: Ճիտաւ ու լուս էր միայն Արտուշը, սակասախոս: Երբիկ իրզարեան զգում էր էր ճառարում վարժանը:

Արտուշը վերջացաւ անյաշիւ: Ընկան շատերը զեկամարեցիկը՝ Գալ-Վահանը, Կոլան և լուսկաց Արտուշը...

ԱՐԱ ԱՐՄԻԿ

ԹՊՔԱԿԳՈՒՅԻՆՆԵՐ

ԿՕՄՎՈՒՍՐ ՆԵՐԱՇԵՍԱՐՉԸ

Յ Յուլիո, Մոսկա.

Պեար էր սակ. Բ՛նչ է անլի զբաղեցնում մեր վարչիկերին՝ անլիկանիկ սաղարձնե՛լը: Քէ ներքին ընդգիծալորեցի որ տաւր սնուլ զարժանութիւնը: Այն յայտը, Քէ արտազին թարգմութիւններն ու պատերազմի մտնելը կոմկուսէ հակամարտ թննքը կը ճառեցնեն ճիւղանց և ներքին կոմկու վերջ էր ստանալ, շարձարացաւ: Ընդհանասակը, կիրքն ու թշնամաքը, վտխազարձ ամբաստանութիւններն անլիկն ու արւոյցին:

Թրցղիկն և Ջիւղիկին զէժ սկսուած հայտնանքներէ ճառին զուց արզնն զիտեց թերթերից. այն ճառիկն չեժ զրի: Հնուորբորանուն են զրամ նախորդող պարճանները: Անլիկ խորհրդային շարժարտութիւններէ իջուածից յետոյ, ճառանքը կրք վարզուց լինական յեղափոխութեան մէջ բուժնիկներէ կրամ պարտութիւնն էլ, ընդգիծալորեցի, Թրցղիկն ու Ջիւղիկին զիտուարութեամբ, զիտեցին կոր յարժակուանքի Ստալին-Բուխարին իմրուսիկն զէժ: Գաղտնի մի ծայր-

վում ընդգիծալորեցի որում են հրապարակ զալ կոմիտեանի Գործիկոմի կերթական նիտում և յանձնարարում են Գործիկոմի անլուս Թրցղիկին հիմնաւորիկ ընդգիծալորեցի պահանջները: Այն լուրը հասնում է Ստալինին, որը շատուց է մոռ յանլի կարուկ մէկնցներ, որոնք, սակայն, զբաղան արջեմք չալին: Ճիւղն է, Ջիւղիկին թոյլ չալին ներկայ լինելու Գործիկոմի նիտուն, թայց Թրցղիկն կարաշացաւ ներկայացնել ընդգիծալորեցի տեսակէտները և բուն շինապատութեան նեթարիկն Գոլխորիկոմ վարած ջուզազանալորեցի:

Իսկապի որ Թրցղիկի զնապատութիւնը եղէ է սպառիչ: Ատաթիկարգ կոտոր ու լուս վիճարանդ, այն անկում, նա խոսել է անշուշտ ու թունալոր ինչու՞ տառն չալի զիտու, էր մուշուց Հեղաեղբն: Գոլխորիկոմ զայազանկանութիւնը նա որակել է, որպէս կոմանտիկոմ ու յանջարք: Ստալին-Բուխարինի իմրուսիկ հակապիկն իսանալի և անլուրքներնց տրուողը, թայտալինիցները, որոնք լինական ինտուփուտութիւնը վիճեցնիտուց յետոյ՝ խորհրդային էլիտանալորեցի էլ տարում են զիտի խորթարտա: Մտանաւորապէս, իտա են եղել Թրցղիկի յարժակուանքը ընդգիծալորեցի հայտնակի ինչորում: Նա մեղարքի է Ստալինին, որ սա, էր անմանակ տրբապատութիւնն սպարտնիտու զիտուարութեամբ, անլում է էր հեռ կամակարճիկ լնդուցիկն, իմրուսիկ մեղապիտում և սպար է ուղարկում: Թրցղիկն թիւլ է զազմութի յառաւոր, որոնք չլինեցող սպարտութիւն են թոնլ, ճամանակը, օտար պատգամաւորներէ վրա, որոնց ալքին Թրցղիկն մեծ Հեղաեղբնութիւն է վաշիւում:

Գառնում են, որ Կոմիտեանի Գործիկոմի նիտոմ ճամանակ Թրցղիկն միտու լրջապատում է եղէ օտար պատգամաւորելում: Գործիկոմում զրամ է եղէ Թրցղիկին և Ջիւղիկին կուսակցութիւնը կնապեանու հաջը: Թրցղիկն բուն կերպով թուղքն է զբաղէ՞ յայտնելով, որ զբանով Գոլխորիկոմ ուղում է հուշիւր մարտիկ ընդգիծալորեցի կեմ՝ վերջ տալով նրանց առաջնորդիկն կեանքին: Նրք օտար պատգամաւորներից մէկը կարճարամ հարցրել է, Քէ Բ՛նչ կապ անի կուսակցութիւնից զուր արւելը կեանքին վերջ տալու հեռ, Թրցղիկն լրջախոսած պատասխանել է. «Քէ իսլը իմն է, զբուսթիւնը ն գրանւ: Այո՛, Գոլխորիկոմ ուղում է ոչնչացնել ընդգիծալորեցիկն...»

Այտուց ամենը կամուցում են, որ Ստալինը յարմոր անթէ է փնտում Թրցղիկին մեկնուցիկ լնուցեցնելու կամար, թայց չի կամարժանում, որովհետեւ Քէ ընդգիծալորեցի է Քէ անմանակ Թրցղիկի ժողովրդականութիւնը զայլի կերպով մեծանում է: Անուամենայնի, ընդգիծալորեցի պետերը որում են մի յատուկ զբուսթում զիտի կոմիտեանի կեանքիկն պահանջելով վերջ տալ կայանանքներն ընդգիծալորեցի զէժ: Ռոշուան է եղել, որ շարժանը ընդգիծալորեցի լուրաց է ստորաբանն այն թայքն սակ, որպէսիկ անթէ շարիկ զոչազանալորեցի կոր մեղապատութիւններէ և արտարքին: Կարճ ճամանակում Ռոշին սակ ստորաբանն են ճառ 85 այլ ընկող կոմիտեան զարիկներ, ինչպէս Ջիւղիկը, Թրցղիկն, Գեառապուլը, Մուկուրիկովը, Ամիրջանը, Յուլիկը, Գերբարձեմ-

սկին և ուրիշներ՝ բարձր էլ հին ու պատահականապես բաշխվածներ. Կամենկը, Հուլիսի զեպուսը՝ իր ստորաբաժինները ուղարկել է հեռագրով, ինչպես նաև Վերինի զեպուսի գերատեսչին:

Այդ Մուլլերը մտքն շնորհ յանձնում է Պոլշաբուրգին: Հեռագրեմէ յարում են և ուրիշներ՝ կենտրոնից ու դուստրից, և յանձնի վերջերն թողիլ սակ ստորաբաժիններ թիւը սրբէն հանում էր մտ շուրի: Այդ թողիլ մէջ հասանում է ընդհանրապէս զմտադատութիւնը վարել խթանել զեմ. կենտրոնական տեղը բռնում է այն սպանալիքի, անարեւոյթի և կամայականութեան սկիզբը, որ հաստատում է կամեւոյսի մէջ և որի հետեւեալով կուսակցութիւնը այլապէս չարտաւարում է Վոլգայի ափերէն պահանջում են դատը ներթափանց Պոլշաբուրգ սպանալիքին: Միւս կողմից մասնանշում է կամեւոյսի վարած արտաքին թաղապահանութեան սեանքները, յանկուպէս, սնչչակեան և շինական նպաստներ:

Մոլդովացիները այս զեմումն յաջողեցին և սրբիլ գրութիւններ՝ անհատական կամ խմբական, որոնք նոյնպէս բողոքում էին Պոլշաբուրգի քանակութեան և զայդայնչ գործունէութեան դէմ: Այդ գրութիւններից այստեղ առանձին ազատութիւն թաղել կանոն Պապագորգոյսի սակ Մուլլեր, որի մէջ կամեւոյսի ներքին վերաբերմանը և խիստ մտաւ գործելով: Պապագորգոյսը հին կամեւոս գործել է, Սուպլինի մտնիլ բարեկամ և սուրբներ գործունէակ — նրա կէջը Սուպլինի դէմ համարում է խիստ յասանաշահան կամեւոսական վերին խումբում սիրող բարբերի սեպակեմոց:

Այս զեմումները և դուստրից կանոնը զգուհուրեան յարբը, ի հարկի, որոշ տպագրութիւն թաղում են Պոլշաբուրգի վրա, բայց չի կարելի սակ, որ նա կանչ է անում իր թաղապահանութեան մէջ: Ընդհանրապէս, Սուպլինը շտապապես իրեն նուստարքի համարեցներով՝ շտապ կերպով շարանակում է իր դէմը: Ճիշտ է, պետքն զիւ չի համարեւոյթում մերտապէս, բայց դուռը համար թիւղանքի և ձեռք աննում իջողաքանիւթ: Սոմար նշան ապեցութիւնը: Միջոցներից մէկն է այնք ընկնող ընդհանրապէս իր արտասանումում թարգ պաշտանքն սուլը: Գանեան, Կեանքանիկ, մասամբ, Ռուկոյակի՝ Հուլիսի, Ռեյխենի ու Փարիզի զեպուսները ընդդիմադիրներ են: Միւս կողմից, ուսնայ էլ որոշ պաշտանքները զրում են Ռուսաստանի հեռուսր սեպակեմոց: Այսպէս, Լաշիմը ուղարկում է դաշտանով Հեռուսր Արևելք: Սմիլան ուղարկելով Կարաբաղի՝ ճոպանկոտի արտադրութեան տակն Լաշի: Սմիլայի պատուարը սպորտ ստիթ մտառից ընդդիմադիրները ջոյշի, Մտա շուր ընդդիմադիրներ, Քրոյզիկի ու Ղևոնդիկի գլխաւորութիւնը, վաղեմի կայարան սրբի հանապարհ մաղթիւնը իրենց ընկնելով: Այլերթի հետեւում թողոց յայտնեց այդ սպորտի դէմ:

Մոլդովացիների յանգանութեան անուր և նրանց դասն համակրական արժանանքը, անշուշտ, որոշ չափով գուրում են կամեւոյս Սուպլինի: Գրեմով է թաղապահում և այն գուրում, որ անու ինչպիսի մասնանշ է վերահսկելը Ռուսահանուրը իր համարեւոյթում դաս ու դասատուան տեւը Քրոյզիկի գլխի:

Վերջերս էլ մի նոր զեպուսները իրենց մասին է խոսում: Այս անգամ ան կատու է անցել Սուպլինի և Օրջնիկիներին միին: Գիտէ՞ք, անշուշտ, որ այս վերջինը Սուպլինի մարդն է և Ուլարույի, Միլիտանի և թաղապահի նման ոչընթացները հնա ստան է թաշում Սուպլինի կողմից: Սակայն, քանտրադիւտաքանակ անշուլթեան պետ նշանակելուց շուտ, Օրջնիկիներն հնայեան, մնացի տակից սեպեց զուտ Սուպլինի զրան մարդկանց, մտեւանոց ազգային կենտրոնացման կայմակիցներին: Օրջնիկիներն աշխատում է ընդլայնել ստանդին ազգութիւնների իրաւունքները և շատ թաղեց պաշտանք և ազգայնացման թաղապահութեան Վրաստանում, Ուկրաինայում և այլն, միջնակ Սուպլին այդ ինչպիսի անիլ յաճար է: Այս Լաշի զրա կան յուր արտադրութիւններ վաղեմի երկու զեպուսներին միին: Իրազեկ մարդիկ հաստատեւում են, որ Օրջնիկիներն սուրբ տակի Լաշի բաւական անոր է, որովհետեւ նա յնում է ուկրաինացի, վրացի է այլ ոչ-ուս կամեւոսները ազգայնական արտադրութեան վրա:

Վերինի մասնակեան ազգայնական այդ արտադրութիւնները շատ են ուսեւոյթան, մասնաւորապէս, Վրաստանում և Ուկրաինայում: Պոլշաբուրգի իրան հարմարեցրել է սեւել ուկրաինական կամեւոս ազգայնների դէմ: Կարիքները մերթադարում և սպորտում են. ուկրաինացի մի շաղք անմասն կամեւոս գործելներ, ինչպէս լուսնոյթում Շուսիկին, յայտնի քանտրոնոց Յիլիկին և այլն զուկնից պաշտանքի և կուսակցական պատահականապէս զիրքերը, Կարկովում, Գիւնում և այլուր թաղապահի ազգայնական թիւղան ունեցողները արտադրում են կամեւոս շաղքերը, բայց այդ անկեր անիլ շատ զարդանում է ազգային ուրին և նայրայնի արտադրութիւնները, փոխանակ մեղմեցնելու:

Այս մի քանի սեպակեմութիւնները կը պարբեր մեց պատկերը կամեւոսի ներքին ընդմեջակի: Գաշտարաւը, քարգորի սեպակը, հակամարտութիւնն ու թշամանը, ինչպէս տեսնում էք, աշտան է: Եւնիքեան կուսակցութեան արդարապէս միութիւնը այսոր այլն ունիւթ յարաշատնոյ իտք է: Եւնիքեան կուսակցութիւնը վարակում է փոխտոյով ու փոխում է:

ՄՈՍԿՈՎՅԻ



Ուս. Սեպ. Կուսակցութեան կենտրոնարք մեց. կանոնից. ու, սպորտար, յու իրանի է հաստատում ինքնիլ գրութեան, յայնի Ռի-ի համարում կուսակցիկ է իր Սուպլինի բարբերի մի շատ կուսակցական մտաւնչ, որից առայ են ինքու ինքու կողք:

Սեպուսութիւններ, մերթադարութիւններ, զեպուսարտութիւններ... Սեպուսի իտարութիւններ, և արժան մերթադարութիւններ, և նոյն զեպուսարտութիւններ... Մի քանի ու գելեւերը սեպան են գտան տեղոր նշանով սակ... Տեղոր սակ անիլին Օւլի և անիլիկ է, անիւսում տակի ինու, քան սպորտի կամեւոյթի սրբին: Քում է, իլ էլ միայն իտք: Սուրբի մտանի իսկ կամեւոս են իսկ հեռուսր ազգայնական են, ինչպէս թաղապահ: Հարապար մերթադարութեան, անշուլթ: Խաղարկեաններ, և ասան որիկ դաստանն ու կեմ:

Ե... Բայց ի՞նչ Եւրաստորի կուսոր սեպակեման անիլ կուսոր նշանակեմուն ունի ուր պաշտանք զեպուսների դէմ, որ ստան է սեպուսի մեկ, որից շատ մէկ են սուրբեւում մեց կուսակցութեան կէմ թաղապահութիւն:

չորեանական ներկայացման ատար. վերադարձու մեծահասակ, որովհետեւ, հակառակ պատերի փակ- ցում շարադարձութիւններ, զնայարտան դաշինք պարտի էր:

Կաթիլաբերութեան ազդեցումը փա- տարէ ուսուցում կառ: Մարտիաներ ու քանդակներ այդ մարզում զեթէլ ընտանապէս ուսուներ են. Հայ, Քուրք բարեկերը անկան թիւ են կարգում: Բաւա- րական ձեղ զգոհութիւնը ինչու մեծ է, գլխաւ- րապէս, անտեսական անտանկէ պայմաններ պատեա- րով:

Ազգրէանի Հայերի վիճակը արտաքինի է. Հայ ազգրէանի անանդումը սովորական երեւոյթ է դար- անէ: Բարեցի Հայերը սկսել են գտնուիլ Ռուսաստան կամ Սեբաս, բայց կրանում էլ չեն կարողանում ապրել և հեռանում են Ռուսաստանի ներքեր: Ազգր- րէանից, յաճախ, Քղթակցութիւններ են գրում Վերտը: Հայաստանի թիւթիւն Հայերի Գանք վիճակի մասին, բայց չեն սպասում: Կը Համարակն և երեսու- չեք զայս խոց սակ Ազգրէանի վարդիները մասին...

ԱՅԿԻՄ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Յուճիս 17, Երևան.

... Շարտի, Կաթիլաբեր, ինչպէս նաև ամբողջ Ջուդիքաստի Քուրքերը անկողնի գնում են: Մասնակց վարդաբեր, մի քանի անց Քուրքերի մաս րանկ մեծ քանակութեամբ գնեք — քիչիւնկախ և մասից արտանակ: Ջնքը բերում է ճանկատա- նից և արարւում Քրտրանկ վարդերում:

Մտնիք կեանքից սկսած Հայաստանի հայկական զինվորում կատարում են լայն խաղաղութիւնները. գնեք և՛ փնտրում: Հայ զինվորացի ուղարկի շքան է. Ինչ է առ. Քուրքը գնում է, իսկ երեւից գնեք են պատանդում:

Ի զկ' ըրչիկներին շատ հաճել է միւս Քրտրանկ վտանգի սակ պահել Հայ մտղոյգրին: Քուրքական պատմախոր, մտանում են Երանք, միւս հատարարի ու հնարանի կր պակ Հայերին: Ընդհա- կատակ, խորհրդային վարչիները մեծ երկնիչ են կրում Վրաստանի և Ազգրէանից. կանխում են, որ Երանք, առաջին իսկ առթիւ, կանխուեն Ռուսաս- տանից: Հայերի գրտութիւնը մտք է և առ պատեա- րով, որ երկիրը ընդունի անպէս է. յաճախակի խո- դարկութիւններում և զինամաքումներով՝ Հայ ըրչե- կները ընդունի անպայտակ են դարձնել մտղոյգր: Գնե: Մինչ, որքան, Վրաստանում կամ Ազգրէանում կոտորածները մտքի արտաքով են ծախում և ծախ իսկ մեռչի ասիցի նպատակ են, որ մտղոյգրը գնեք անկան, միջ ծառ վերին զանկին իսկ խլում են: Երբք Հայաստանը անգան զեմեր զուրի չի եղէ, որքան այսօր ըրչիկներին ինչուսութեան արով:

Վերջերս սկսել է ներսանի մի հնարագործի եր- անք: Երբքային կոտորածներն էլ սկսել են ինչու տանի և կատարութեամբ ընդունում են իրենց զին- վարներին արմար քաղաքականութեան զեմ, բայց Ինչ կարգ են անէ, կոր այդ զինվարները կար գործի- ներ են Մտեախի մտքին և չեն ուղղում զայս արտաք Երանք Բեթիլիսի ու Բաղաթ իրենց ընկերներին մաս:

Շատ շարան է գրտութիւն անմանաներ վա- րերում: Մարդարայի մտքը մի զինվորում 10 հե- ուղարտուն են կարանէ: Ելե՛մանի լրջանում անցի են անկեցէ մի քանի պատմութիւններ՝ Հայերի ու Քուրքերի պատեալը յայտնի չէ: Հայկական զին- վրան հրաման էր ստացել ամասանաց զնայաւ, բայց վերջը չես կկա: Առան են, թէ Ռուսաստանում անչի անկեցի զինվոր են պատեալը:

Արաստանի ըրչիկներն թիթիթում կարգ- անք, որ, իրը թէ, զանկացական մամուլում գրում է եղէ, որ կատարութիւնը Քուրքաներով գրում է Ելե՛մանիւր և կաթիլաբերին էլ Անան է պարտի: Եթէ այդպէս թան զրան է, պարզ է, որ ըրչիկներն պրտիկացիան է: Գրումամբ են այդպիսի լուրեր ստ- րանում, որ մտղոյգրին գրան են Դանկացութեան զեմ: Բայց զրանից զին էլ անտան, որ Հայաստան չկայ կեղեցուցու և Երան ներկայացուցիկներ զեմ:

Այսպէս, վերջերս, Բաթումից Երևան կանչեցին լուսաւորական առարկողին և ստորագրութիւն տարին, որ ստացի Կեղեկուր գրտութեան ոչ մի անչ լրջաւ: Գնաւ եղ—ին լարմանկում են գրանէ քանտի թանաւ կոտորում, առանմանաց: Ընդհակառակ, Ինչիկ վարդապետին զրամ է զիւրութիւն են առչու զարժե- լու: Կա արմ ման է զարիս Վրաստանի, Ազգրէանի և Ռուսաստանի Հայ զարտութիւնում և ալքատում է կրանց չնայանի Ելե՛մանից և կայնի Ազոս Եկեղեցու հետ: Քուրքը է, որ Ինչիկներն շատ արկանութեան են ցոյց տարին և վրացի կոտորածները: Դրանով Երանք յայտ անեն զքաղաքային կարելի Հայաստանից և հեղափոխել կրանց վրացաւում:

Յանտարկաններին սկսել են Երանքանի: Իւու- րին էլ ստան են՝ Կիսմիսի անդամ ետ, արկեք ետ փորագրեք, արկանութիւն են արանքին, արկը Քաղաքիւր են զրել արտասանմանակ թիթիթում, անուստան են զանցի—կեղեց և այլն: Առանմուպիս ինչու փնտրում են Երտրանքի Քղթակցութիւնի՝ անկերի Երանքում են, թէ ո՛ր է այս կամ այն Քրտ- րակցութեան կեղեկանը, Ի՛նչպէս են ուղարկում ար- տաստեման Քղթակցութիւններ և այլն: Երտրանքի Քղթակցութիւնները, իրենց ճիշդաւ փնտրում, շատ են լրջանցում մեր վարչիներին:

ԵՐԵՒԱՆԻՑ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

1

2 Յուլիս, 1894

Մայի 20-ին Երանքի արտաք ուղարկեցին ըրչումի Երտրանքի Երանք, որան մէ և անկեր ստակ Երտրանքի անք ուղարկեցին Երանքանք: Ար տարին Երանքի կարգա- ետ Հայերի է են ըրչումիսին, որ ինչուսութեան թան առարկանը սկսել են երկի մէջ Հայերին և արտաքին զեմը: Լուսաւոր անկարտիսիւն, զեմը: Է. Ս. Դանտար արտիւր:

Երտրանքի Երանք պատում են, որ արտաքանքին իրեն շատ թանկ կան է Բեթիլիսի կարտանում: Լուրջապ կամ արտաք կրան Կանտրանքի ցոյցի են արտի: Երտրանքի Երանք է միջ ծառ: Երտրանքանք անկու ցնարք Լուսաւոր կարտի, արտաքարտ անկու ցնարք մարդի իսկերի քանտրանքանքի վարտի առչու: Երտրանք արտաք անկու ցնարքանքիսինք զին անում: Ջնքարան Կեղ- րութիւնը շատ ինչու էր: ոչ զին իրանում մտանի, Բաթ- մութիւնը մի քանի արտ Կեղեկ գրում էր և Կանտրանք Երանք էր ստակ արտաքանքին: Երտրանքի արտաքարտ:

երևց անբարեկամ ընդունում են ՄիւսՔեան Երազիրն ու սրբանկերը, ոչչանում են նման ՄիւսՔեան կազմաձևերը, բայց ստիպում են հետանալ՝ Քրիստոսից ստացած հրամանի նեղանցով: Միտմանակ յոյս չույժանում, թէ Քրիստոսը միակը չուրի՞ր զպարզի և երևց նորից կը գան յես: Միւս անգամները մնում են ՄիւսՔեան մէջ և, հասնաբար, նորերն էլ կընդունան:

ՄիւսՔեան վերջնականացն հաստատուց նոր Արևելքի Ընդհարակամ Միտման անունով: Մտադիրը շուտով կը արի հրատարակութեան բոլոր Ժամանակներից ազգային ինքունքով և, եթէ սկսում աշխատանքը արևելքների շնորհից, շոյս կը սեռանէ հրատարակութեանը զգեած նպատակի պարզարանման և ժողովրդականացման համար:

Հնգունում Երազիրը բանտնում է երկու մաս: Ստանիկ մասը ներքում է միջնադարեան ընդհանուր ընդհանր ինքունքներից: Երկրորդ մասը վերաբերում է նոր Արևելքի ազգային հարցերին: Երկու խոսքով Միտման Երազիր ամփոփումը նեղանում է:

Միտման հիմունքն սկզբունքներն են: ազգային ինքնորոշման կատարելապես ապաստարան: անժայտարեւել է: որ մի ազգ իր սերտակամութեանը պարտաւոր սրբին: Բոլոր ազգերը, ստանց բանտնելու մեծի ու փոքրի, պատմականի և սոցալամականի, սկզբունքով հաստատը են և նշանակող: Բոլոր ազգ ազգերը պէտք է հարկերեն համաարդիականի զեղարկի համարայն և կողմնակիցում ստեղծարարութեան:

Այստեղից հետևում է, որ ամէն մի ազգ, որ մեծամասնութիւն է կազմում որոշ հողի վրայ, իրականց ունի կազմակերպելու ինքնորոշի, անկախ պետութիւն:

Ազգերի և պետութիւնների մէջ ծագող բոլոր վէճերն ու բողոքումները պէտք է լուծեն կողմերի իտպող համաարյութեանը, իսկ եթէ այդ մնալ կարելի չլինի նպատակի հասնել, կամ պարտաւոր իրաւաբարութեան միջոցով կամ միկնիկ շարժերը միտպային առանձին զերազոյն ստանիկ շարժելով:

Առանձին պետութիւնների ապահովութեանը և երանց հարցին անձնական իրութիւնը պէտք է երազարարի միջնադարի կարծիքով: Միջնադարեան միջոցներով պէտք է երազարարեն նաև ազգային փոքրամասնութեան իրաւունքները անէր մեծ ազգերի որոշմանութիւնները:

Մշակուած միջնադարեան արժեքի փոխարարութեանը, որոշք հնչուածները ազգերի փոխարարած համայնումն ու մերկացումը: Ազգերի կիցով վերահաստատը արժեքի հիմունքներով, որ նրան հաստատը անդամներ լինեն բոլոր պետութիւնների ու ժողովուրդները և նեղակարգողիներ ունենան ո՞չ թէ կատարարութեանը, այլ ժողովուրդները: Ազգերի կիցով որոշումներին սույ ամէնէք համար պարտաւորը բնայթ: Ը: այլն:

Ինչպէս, յարկաւոր, այն ժողովուրդներին, որոշք ապրում են Խորհրդային Միտման անձաններով, Միտմանը պատկերում է:

1) Ազգային ինքնորոշման և պատմութեան սկզբունքների իրական զարմարութիւն:

2) Ճանաչուած անկախութեան Երազը: Միտման

Քեան ամապոր անգամներ հանդիսացող զբարբաղային անբարեկամութիւններին՝ Բուսական Գաշակութեան, Անկարայինայի, Բելուստայինայի, Կրասնայի, Հարաւային, Ազրբայճանի, Անգլիկանայի և Քաղաքականութեանի Այլ համապատմութիւնները իրենց զէտք է որոշեն, թէ ուրում են պահել որով դաշնակցային կայց, թէ բոլորովին անկախ են լինելու:

3) Ժամանակ, որ կողմնակամ ընտանական ժողովուրդները, եթէ կամենան, կարող են միանալ և կարծել անկախ համապատմութիւն:

4) Բուսականութիւն անձանները մէջ մտնող բոլոր ժողովուրդների համար անտանկ ինքնորոշման բաշարմակ իրաւունք:

5) Ինքնորոշման և պետական նախնի կողմերը իտպող միակ միջոցը համարում է շարժարարում կողմերի բարեխաղակ համաարյութեանը կամ պարտաւոր իրաւաբարութեանը:

6) Արաւիկ համաարյութեանը կարող են մշակել իրենց շահերին համապատմականը համակերպութեան յարմար մի մե:

7) Ճանաչար երկրների մէջ բանտնում, ի մտաւարդի, ուղարկներ, բնութաւ, հայ և ուրիշ ժողովուրդների ազգային և հողային անբարեկամ վերակերպում:

Նորի սկզբունքները ընդունում են և Լեւոստանի, Ենիյայինայի, Լատվայի, Լիտուայի և Խուստիայի վերաբերմամբ:

Ահա, ընդհանուր գործարք, այն սեղանութիւնները, որ ես սպասար համարելի հարցադէլ մժրաւակի ընկերջողներին: Ազգային անկատարութեան և քիւսմանը միջնադարում սու մի փորձ է մեղմացնելու ազգային փոխարարութեանը և իտպողութեանը, զենկարատական մեկնով յուճելու այն կնիքները, որոշք մինչև այժմ լուծում էին զկեղով ու բոնտութեանը: Կը յաշտելի այդ փորձը՝ քայց կը սույ ապագան:

Գնաց է անշուքի նաև, որ Պրասնա, որ կենտրոնացում են մեծ քանակութեամբ Ժողովարական տարազրները, անձնաբարձը միջնադարն է զանապան ազգերին պատկանող զարդապական շրջանների իրերանմանութեան և համապարտութեան մեկնի մշակման համար: Իրան նպատակում է և այն պարտաւոր, որ տարազրների մէջ հնոցանակ վերանում է նախնի տարբերիկ նկատարութեան ու անձնազարդարութեանը: Մի բանի տարի անկ, որնայ, սկզբունքներն և ուրիշ իրար մահացու իրաւոր էին համարում և չէին խոսում միմեանց հետ: Այժմ այդ ազգի հիւսնակային մտայնութեանը պէտք է անէր սույ անէլի սույնը համապարտութեան անէլ, թէ՛ կարելի է լինել թուրք կողմնակից անկախութեան, քայց այդ ազգից չէ միմեանց հետ շինելու: Ի պարտի սեղարանակ լուրերի, նրանք, ուր Լեւոստանի հետ միանի, առաջինը կան ազգային անկախութեանը անկախութեան զարդ պատուող:

Մեռեք այն կարծիքն ու յայտնում, թէ Ընդհարակամ Միտման կողմնակիցը հակասում է ազգային անկախութեանը զարգաբար: Այլ, ի հարսկէ, Քրիստոսութեան է: Այլ սրտամառանութեանը Ընդհարակամութեան է: Ազգերի կիցով էլ զէմ են անկախութեան: Մեռք կարծում ենք հակման

ուսիչ կարելի է պայտարիչ յառն անկախութեան և միամտանակ տարբեր ազգերի գաղափարակից ընկեր-
վարակներին Համախմբել մէկ միութեան մէջ։
Արդևենն ուշմարտ ընկերվարակներ չի կարող չը
լինի ազգային անկախութեան անկեղծ բարեկամ ու
Համոզան պաշտպան։ Ինչը կարծում ենք, որ կոմ-
կուստան մարգարեանքները միայն պատել կարող են այն
բանից որ պէրոյնքի, ընդունու և այլ ընկերվարա-
կանների կողքին ուսու ընկերվարակներն էլ յնդու-
նեն ազգային ինքնորոշման և անկախութեան իրա-
ւանքը։

ՊՐԱՅԱՅԻ

ՊՐՈՅԱԿ Ի ՉՐԱՏԱՐԱԿԱԹԻԻՆՆԵՐԸ

	Յրաթ. Ֆր.
1. Ազատամբանս ողի	(պսած.)
2. Յեզպոխական կտակեց	—
3. Գաղտնի սպարան	—
4. Գիտական սոցիալիզմ, Ֆ. Էնզելս	—
5. Հ.Յ.Դալնի քրտիք (Գ. սպարք.)	—
6. Կուկունանի խմբի սքշանաքը	—
7. Կարծիք յիշատակին (և Հատան)	—
8. Հ.Յ.Դ. ընդհ. ժողովի անձնազորութիւնը	—
9. Քրքիչներ, Homo homini lupus, Վարդգէս	—
10. Սքիտասարգիւնքի, Պ. Կրպակովի	—
11. Արատութեան հանապարհին, Լարիք Ա.	—
12. " " " " " " " " " "	Ք.
13. Արախայի սքամարանութիւն, Էլիէն	—
14. Արատութեան հանապարհին, Լարիք Գ.	—
15. Հարասան և Մակիդոնիս	2
16. Կովկասան վերքեր, Է. Ակնուի	—
17. Հայքիւնքի գաղափարք, Մ. Վարսանդեան	—
18. Կարմիրարական կանոններ (Ք. սպարք.)	—
19. Ինչը կուի, Է. Ակնուի	—
20. Յեզպոխականներ, Ս. Էրվանեան	—
21. Խախտի Կովկասան կործանելութեան (Ք. սպ.)	—
22. Գովիչի Յարիքս, Վ. Արարատի (ուսուիքէ)	—
23. Le lueries de Bakou, A. Arazi	—
24. Յեզպոխական շաշ	—
25. Հ.Յ.Դ.Յ.Պ.Պ. ընդ ընդ մտպի տոնկարքաքիւնը	—
26. Կու ժաւձտանաններին (քարքիքէ)	—
27. Les Plaines du Caucase. ! Aknouni	—
28. Արատութեան հանապարհին, Լարիք Գ.	—
29. Մեն մարգասպանի ղէմ գոտավորութիւն	3
30. Վիժիչի քաղէն, Վարսանդի	2
31. Յեզպոխականի ժողքը, Գ. Միշայելեան	—
32. Հարգիւնք, Մրամսք	3
33. Մուսուլմանի կրիւնքը	—
34. Հայք տանկանները և Սքաղաք, Է. Արքնդեան	2
35. Մարտական հրահանգներ, Անդրանիկ	2
36. Միսիլ'չ (Կու Քուրքիչի ընդ ազգերին, Քրք.)	—
37. Քիւրքական բանիքը, Մար	—
38. Հայաստան և Սքաղաք, Գ. Արամեո	2
39. Մարքիւ Միքոր (գիտարգական) Մ. Մ.	2

40. Սքաղաքիւնքի կարծիքը Հայ դասի մասին	2
41. Կանոնադիր Հ.Յ.Դալնի. (1907թ.)	—
42. Հ.Յ.Դ.Յ.Պ. ընդ ընդ. ժողովի որոշումները (1907)	—
43. Հ.Յ.Դ. Քրտիք (1907թ.)	—
44. Programme minimum, Հ.Յ.Դ.	—
45. Rapport. Արիպայաքան Հոսուպարի կեզերիւն	—
46. Գէորգ Զաւար	—
47. Déclaration du Congrès des partis d'opposition de l'Empire Ottoman	—
48. Le criminel sur le trone, E. Aknouni	—
49. Յարատի Օսմ. Կայսրութեան ընդդէմադիր սար- քերու կեզերիւն.	—
50. Հ.Յ.Դ. Քրտիք (ուսուիքէ)	—
51. Սոցիալիտական Խախտիչներ, Վ. Արարատի	3
52. Խախտի ժող. ինքնապաշտպանութեան	2
53. Ընդհ. կրթութեան թիւրութեանքը, Գր.ժ. Օլի- վիէ, քարք. Ասան	2
54. Աղեցոյց ընկերներին, Վ. Արարատի	1
55. Համոզողարական բանակ, Մ. Վարսանդեան	1
56. Հ.Յ.Դ. Քրտիքը (1907թ.)	—
57. Որոշումներ Հ.Յ.Դ.Յ.Պ. ընդ ընդ. ժողովի	—
58. Rapport, Կերպայաքան Կարգիչիցի Սոցիալի- տական կեզերիւն	—
59. Խոյնը գերմաններին	—
60. Վերանորոշ Նոյնիքից և մեր գիւրք Մ. Վարսանդեան	8
61. Հոսուիչներ, Յայի	—
62. Հայկ. շարժման Խախտամոթիւն, Խայի, Ա. Խաւար	8
63. " " " " " " " " " "	Ք.
64. Արատութեան Քրքիւն, Խայի	2
65. Քոչուր Նարայի պատմութեան մէջ, Խայի	8
66. Հայաստանի անկախութեանք, Վ. Նալասարեան	2

Այս Երասարգութեանքը ստանալու Համար գի-
միւ Երտալիքի Նոյնից 3, Ave. Beau Séjour,
Geneve. (Suisse).
Խայի տեղը կարելի է գնել Երտալիքի Խախտի
տարիներին հասարակները, իւրաքանչիւր տարին
2 գալ.:

Հ. Յ. ԴԱՇԵԱԿՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՈՒԼ

Գրքակ, մտադիր, Փարիք, տարեկան 26 Ֆր. կամ 2 զուար.	
Լայրնիք, որսերիք, Բուստան, տարեկան 6 գալ.	
Յուսարք, որսերիք, Գարիլ, տարեկան 150 կգ. չանկան.	
Արսեւ, որսերիք, Միկիւ, տարեկան 650 լիւ	
Լայրնիք, մտադիր, Բուստան, տարեկան 6 զուար Նարեանք շարքաներիք, Թեւրոս, տարեկան, 3 թաման.	
Ապարիք, շարքաներիք, Յարգիւ, տարեկան 1,50 գալ.	

ՂԱՇՆԱԳՏԱԿԱՆ ԸՆԿՆՐՆԵՐՈՒ
Հ Ր Ա Ս Ա Ր Ա Կ Ա Ռ Թ Ի Ի Ն Ե Ն Ե Ր

Յառայ, որաթերթ, Փարիզ, տարեկան 140 ֆրանկ
Ալիք, որաթերթ, Սեչուհիկ, տարեկան, 250 արաբ
Նոր-Օր, որաթերթ, Աթէնք, տարեկան, 240 արաբ
Ազրայկ, հուրայ, Բէյրութ, տարեկան, 60 շրուշ

Հ. Յ. ԴԱՆՆԱԿՅՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«ՅՈՒՍԱՐՅԵՐ»-ի հրատ.

ՂԱՇՆԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՂՈՒՆ
Վ. Նաասազան. 7 էջ. դուռ.
ՀԱՅ ՄՏԻՐ, Ե. Յրակցան, 3 է. դ.
ՀԱՄԱՅՆԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱԿՅՈՒԹԻՒՆ
ՏԵՆ ՅԵՆԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ. Մ. Վարանյան 12 է. դ

«ՀԱՅԲՆԻԹ»-ի հրատ.
ԳՐԻՍԵ. ՄԻՔԱՅԵԼԻԱՆ, Ա. Ահարանյան,
50 էջու.

Հ Ա Ր Ե Ի Ա Ն Գ

- 1) ՄՐԱՅԵԱՆ ԱՆԿԱՅ ԹՈՐԱՐԱՆԱ ԿԱՄ ԽՆՁ
ԿԸ ՄՐԱՐԻՆԵ ԹՈՐԱՐԱՆԸ
- 2) ԳՐԱՆՆԵՐ ՀԱՏՏԻՆԻ ԹՈՐԱՐԱՆ ԼՅՏ
Սրկա գրքը զիարն 16 ֆր.
Կարելի է ստանալ «Երանուշ»-ի և «Հայրենիք»-ի
միջոցով:

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ Ի Տ Ա Կ Է
Գ. ԳԻՋԱԼԻԱՆԻ

Հայ Գաղտնիկան մտքի զարգացումը և
Հ. Յ. Դաննակոյի
Հրատարակութիւն
Մատենաշար «ԳՐՕՇԱԿ»-ի ՁԵՑ

ՍՏԱՅԻԱՅ ԳՐԱՐԹ

- Գ. ՆՊՅԸ, Որդիների պայքարը հայերի դէմ.
Հրատ. «Գրքան» գրատան, Սեչուհիկ, 1927.
- Գ. ՍԱՍՐԱՆԻ, Յանկատայաւորանք Թուսական
տիրապետութեան տակ. Բաասն, 1927.
ՄԱՆՈՒԿ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Արցունիներ (Գրքա-
ւաններ), Մատենաշար «Նոր Օր», Աթէնք, 1927.

«Գ Ր Օ Շ Ա Կ» - Ի

Թիւն արժէ 2 ֆր. 50 սանտ.

ԳՐՕՇԱԿԻ ԳՐԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կազմայու ծումը շարունակում է (Խմբագրական)	226
Վրաց մեծնիկ. տազանալը (Մ. Մատարեան)	227
Ն. Ճարակարայի և Ն. Խամշուկիի գրութիւնները	234
Ընկերակարանի քննիկն (Վ. Շուշանեան)	234
Մեր գանիքը	244
ԹՎԱԿՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ	
Կովկասի ներաշխարհը (Մատարեան)	246
Լաւրեր Աղիթեանից (Սէպիթ)	247
Լաւրեր Երևանից (Շիրինեան)	248
Լաւրեր Շիրակից (Շիրակեցի)	248
«	249
ԻՄԱՂԵՆ ԵՆ ԲԱՅԱՆՈՒՄ ԵՆԳ (Գրգուցի)	250
ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՎՄԱՆՈՒՄ (Ա. Հրատեան)	250
Երևանում (Հէրա)	251
Նոր Արևելի ընկերակ. Միութեանը (Գրգուցի)	253

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի

ԲԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱՎՈՐԱՆՆԵՐԸ ԳԱՄՄԱՆՆԵՐԸ

«ԳՐՕՇԱԿ»-ի տարեկան բանձնգրին է ներառւած ի.
Յուստտանի, Բալպարայի, Թամանայի, Երասկան
կան այլ երկրների, Սիրիայի և Պարսկական Աստ-
պատականի համար՝ 25 ֆրանս. ֆրանկ.
Անգլիայի, Ամերիկայի, Ազիականի, Պարսկաստանի,
Միջագետքի, Պարսկաստանի, Ընդկաստանի և Տնայան
քոյար երկրների համար՝ երկու դրամ:
Բաժանորդագրուի կարելի է իւրաքանչիւր ամսի
սկզբից:

«ԳՐՕՇԱԿ»-Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին անգամ ըլլալով՝ կը յայտարարէ,
որ բաժանորդագրութիւնը բարձրակարգ
կանխիկ է: «Գրօշակ» ստանալ կամեցողը
պետ է սկիզբէն իսկ վճարէ իր բաժնեգիրը՝
դրամը փոխադրելով՝ ռուբլիակ մեր հասցէին
կամ յանձնելով տեղական գործակալին:
Համառայն եղած ազդարարութեան՝ դադ-
րանքում ենք «Գրօշակ»-ի առաժույթը ճշտա-
տաբ. Պուլկարի, Յուստտանի և Մուրիոյ
այն բաժանորդներուն, որոնք նոր տարւան
բաժնեգիրը չեն վճարած:
Մեր գործակալներուն ևս կը խնդրենք ի
նկատու ունենալ այս պայմանը: «Գրօշակ»-ի
հրատարակութեան միակ աղբիւրը բաժնեգր-
հարն է, հետաքար, թերթրոյները պետ է
հիշտացնեն մեր գործը՝ ժամանակին կատա-
րելով իրենց պարտականութիւնը:

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի Հարցուն

M^{me} S. AGOPIAN.
6, rue des Gobelins, 6, Paris (13^e)